

Ὁ Ἡρωϊκὸς Στρατηγὸς Ἰωάννης Μακρυγιάννης: Ὁ Φύλαξ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος

ὑπό

Ἰωάννου Ν. Καλλιανιώτου
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Scranton

«Ὅταν μοῦ πειράζουν τὴν πατρίδα μου καὶ θρησκεία μου,
θά μιλήσω, θὰ ἔνεργησω κι' ὅ, τι θέλουν ἄς μοῦ κάμουν.»

Ἰωάννης Μακρυγιάννης

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἀνέδειξε τό μεγαλεῖον τῆς φυλῆς μας καὶ ἀπεκάλυψεν τοὺς ἡρωϊκοὺς ἡμῶν προγόνους, τοὺς ὁποίους ἀναγνωρίζομεν καὶ διατηροῦμεν ὡς πρότυπα αὐτοθυσίας, ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ βαθείας πίστεως πρὸς τὴν Ἁγίαν μας Ὀρθοδοξίαν. Ἡ τετρακοσιοετὴς Ὀθωμανικὴ δουλεία δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸν λαὸν μας τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν μετριόφρονα Βυζαντινὴν του ἀξιοπρέπειαν.

Ἐδιδάχθημεν ἐπὶ ἑκατὸν πενήντα ἔτη διὰ τὴν προσφορὰν καὶ τὰ παθήματά των, ὥστε νὰ εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἀμέτοχοι ἀπόγονοὶ των ἐλεύθεροι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους Τούρκους. Τὰ τελευταῖα πενήκοντα ἔτη, οἱ διευθαρμένοι πολιτικοὶ μας μὲ τὴν κατευθυνομένην πολιτικὴν των καὶ τὴν ἀνθελληνικὴν καὶ ἄθεόν των παιδείαν ὑπεβάθμισαν καὶ ἀπέβαλον τὴν Ἱστορικὴν ἀλήθειαν καὶ τὰ αἷτια τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀποβάλλοντες ἀκόμη καὶ τοὺς ἥρωας τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὰς σχολικὰς αἰθούσας καὶ τοὺς ἄλλους δημοσίους χώρους. Οἱ ψευδο-πολιτικοὶ οὗτοι, ἀπόγονοι τῶν κοτζαμπάσηδων καὶ σύγχρονοι μεμνημένοι εἰς τὰς «φιλικὰς» ἑταιρείας, ἔχουν τὴν ἀπαίτησιν νὰ τοὺς τιμοῦν καὶ νὰ τοὺς εἰσακούουν οἱ ἐγκαταλελειμμένοι πολῖται τῆς χώρας καὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς δικτατορικὰς ἐντολάς των (οὐσιαστικῶς, τῶν Illuminati). Πρᾶγμα ἀδύνατον καὶ ἀκατανόητον διὰ τὸν νουνεχῆ, σοφόν, παραδοσιακόν καὶ ἐκ δημιουργίας ἐλεύθερον Ἕλληνα νὰ ἀποδέχεται ἀνθρώπους, τοιαύτης μηδαμινῆς ἀξίας καὶ ἀνυπάρκτου ἀρετῆς ὡς ἡγέτας του.

Ὁ βίος, ἡ πολιτεία, ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ πίστις τοῦ μεγάλου ἥρωος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάννη Μακρυγιάννη,¹ εἶναι μοναδικὰ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος. Εἶχα διαβάσει πρὸ ἐτῶν τὰ στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα τῆς περιόδου 1821-1864 εἰς τὰ *Απομνημονεύματα* τοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἕνας καλὸς φίλος μοῦ ἔφερε κατόπιν καὶ τὰ *Ὁράματα καὶ Θάματα* τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη. Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος, λόγῳ τῶν 200 ἐτῶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐδιάβασα καὶ πάλιν τὰ θαυμαστὰ καὶ ἀντικειμενικὰ αὐτὰ Ἱστορικὰ ἔργα τοῦ μεγάλου «πατριδοφύλακα» τῆς χώρας μας. Ὅσον περισσότερον κάποιος διαβάζει τὰ Ἱστορικὰ αὐτὰ ἔργα τόσον καλύτερα ἀντιλαμβάνεται τὰς δυσχερείας τῶν ἡρωϊκῶν προγόνων μας διὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῶν βαρβάρων Μουσουλμάνων, τὴν δημιουργίαν κράτους καὶ Συντάγματος, τὴν πολιτικὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἐβίωσεν ὁ λαὸς μας ἀπὸ τοὺς εἰσαγόμενους ἐκ τῆς Δύσεως διεφθαρμένους πρώτους πολιτικούς καὶ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς, ἐν μέσῳ τῶν τεραστίων δυσχερειῶν τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ὁ Μακρυγιάννης κατήγετο ἀπὸ τὴν Ρούμελην, ἀπὸ οἰκογένειαν γεωργῶν καὶ ποιμένων, ὡς καὶ οἱ πλείστοι Ἕλληνες τῆς περιόδου ταύτης τῆς μακροχρονίου δουλείας. Δέν ὑπῆρξεν κλέφτης καὶ ἀρματωλός, ἀλλ' ὀρφανός ἀπὸ πολὺ μικρὰν ἡλικίαν προσεπάθει νὰ προσφέρῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενος χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνῃ τὴν οἰκογένειάν του. Ἐγεννήθη τῷ 1797 καὶ ἀπέθανεν τῷ 1864. Τῷ δὲ 1820 ἐμνήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν καὶ λόγῳ ὕψους, ὁ Γιαννάκης ὠνομάσθη Μακρυ-γιάννης. Ἦτο εὐγενής, εὐσεβής, φιλότιμος, εὐαίσθητος ἀλλὰ καὶ τραχὺς, δίκαιος, σῶφρων, εὐφυής, θεοσεβής μὲ βαθεῖαν πίστιν καὶ μέγαν πατριωτισμὸν, τὰ ὁποῖα τὸν ὠδήγησαν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀγάπην διὰ τὰ ὄπλα πρὸς ἀπελευθέρωσιν καὶ προάσπισιν τῶν ἀξιῶν τούτων. Ἄνθρωπος μὲ πολλὰς ἀρετάς, μὲ οικονομικὴν ἀνρξαρτησίαν, μὲ πνεῦμα οἰκονομίας ἀλλ' ἄνευ φιλαργυρίας, ἀνὴρ ἐργατικὸς καὶ μεγάλης φιλανθρωπίας μὲ ἀποστροφὴν πρὸς τὴν ἀρπαγὴν καὶ μῖσος πρὸς τὸ πλιάτσικον, ἀνιδιοτελής ἐθνοσωτὴρ ὁ πολεμικώτατος τῶν ἀνδρῶν, ὁ γνησιώτατος στρατιωτικὸς χαρακτήρ τῆς Ἐθνικῆς μας Ἐπαναστάσεως, τὸ καθαρώτατον τέκνον τῆς Ἑλλάδος, ἀποφασιστικὸς, ἄτρομος πρὸς τοὺς κινδύνους, πράγματι εἷς γενναῖος ἥρωας τοῦ Ἱστορικοῦ 1821.

Λαμβάνει μέρος, διὰ πρώτην φορὰν, εἰς τὴν ἐπανάστασιν, τὸν Αὐγούστον τοῦ 1821, εἰς τὴν Ἄρταν. Ἐκ τῆς Ἄρτης ἐξεκίνησεν μὲ δέκα ὀκτώ (18) ἄνδρας, τὸ πρῶτόν του στρατιωτικόν σῶμα καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1821 λαμβάνει μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σταυροῦ καὶ ἀγότερον

---

¹ Ὁρα, Ἰωάννης Μακρυγιάννης,

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CF%89%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CF%81%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82

έπληρώθη εις τήν μάχην τοῦ Πέτα² πολεμῶν ὑπό τοῦ ὄπλαρχηγοῦ Γώγου Μπακόλα. Κατόπιν συμμετέχει εις τήν πολιορκίαν τῆς Ἄρτης. Τόν Δεκέμβριον τοῦ 1821 κατήλθεν εις τό Μεσολόγγιον μετά τοῦ Παπαηλιοπούλου, συμβάλλων εις τόν ἀγῶνα τῶν πολεμιστῶν τούτων καί παρέμεινεν ἐκεῖ ἕως τόν Μάρτιον τοῦ 1822· κατόπιν ἐπιστρέφει καί πάλιν εις τήν Ἀνατολικήν Ἑλλάδα. Κατά τās στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις εις Ὑπάτην, πρὸς κατάληψιν τοῦ φρουρίου της, ἀναδεικνύεται καί πάλιν ἡ γεναιότης τοῦ Μακρυγιάννη, μέ κίνδυνον δέ νά συλληφθῆ ὑπό τῶν Τούρκων. Μετά τήν ἀποτυχίαν εις τήν Στυλίδα καί Ὑπάτην, Ἀπρίλιον τοῦ 1822, ἀρχίζει μία μεγάλη ἔρις μεταξύ τοῦ Ἀρείου Πάγου³ καί τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου.⁴ Ὁ Μακρυγιάννης παρεμβαίνει ἐλέγχων τήν

² Ἡ μάχη τοῦ Πέτα ἦτο μία ἀπό τās μάχας τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821. Ἐέλαβε χώραν κατά τό δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, εις τās 4 Ἰουλίου 1822, εις τό χωρίον Πέτα, 5 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Ἄρτης. Τήν νύκτα τῆς Δευτέρας 3ης πρὸς 4ην Ἰουλίου 1822, μία δύναμις ἀποτελουμένη ἀπό περίπου 8.000 Ὀθωμανοῦς στρατιώτας μέ ἐπικεφαλῆς τούς πασάδες Μεχμέτ Ρεσίτ Κιουταχή καί Ἰσμαήλ Πλιάσα, ἐξῆλθεν ἀπό τήν Ἄρταν μέ κατεύθυνσιν τό Πέτα, τό ὅποιον εὐρίσκεται εις μίαν κορυφογραμμῆν ἀπό βορρᾶν πρὸς νότον μέ ἀποτόμους πλαγιές, αἱ ὁποῖαι βλέπουν πρὸς τήν Ἄρταν. Εἰς τὰ ἀριστερά τοποθετήθησαν οἱ Φιλέλληνες, δεξιότερα τό πυρβολικόν τους, εις τήν συνέχειαν ἠϋρίσκετο τό σῶμα τῶν Ἐπτανησίων μέ τόν Σπῦρον Πανᾶ, καί εις τό δεξιόν ἄκρον ἐπάνω εις ἓνα λόφον ὁ Γῶγος Μπακόλας μέ τούς πολεμιστᾶς του. Εἰς ἄλλην κορυφογραμμῆν ὀπισθεν τούτων καί ὡς ἐφεδρεῖαι, ἐποθετήθησαν τὰ ἄτακτα σώματα τῶν, Μπότσαρη, Βαρνακιώτη, Βλαχόπουλου, Ἰσκου, Γάτσου, Δημοτσέλιου κ.α. ὄπλαρχηγῶν, τῶν ὁποίων συνολικῶς ἡ δύναμις των δέν ὑπερέβαινον τās 2.000 μαχητῶν. Ἡ Μάχη αὕτη τοῦ Πέτα ὑπῆρξεν μία ἐκ τῶν καταστροφικότερων ἡττῶν τῶν Ἑλλήνων κατά τήν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος τῆς ἡμῶν Ἀνεξαρτησίας. Ἐμπλεκόμενοι πλευραὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες ἀγωνισταί, συνεπικουρούμενοι ἀπό τό Τάγμα τῶν Φιλελλήνων, καί ὁ Ὀθωμανικός τακτικός στρατός συνεπικουρούμενος ἀπό σώματα ἀτάκτων μισθοφόρων Τουρκαλβανῶν. Ἡ ἔκβασις τῆς μάχης ταύτης ἦτο ἡ ὀλεθρία ἡττα τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Φιλελλήνων, αἱ δέ συνέπειαι της ὑπῆρξαν ἰδιαίτερος δυσᾶρεσται διά τούς Σουλιώτας καί διά τήν συνέχισιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος εις τήν Ἠπειρον..

³ Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος ἦτο ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (15/1/1822-25/4/1823). Ὁ Μαυροκορδάτος (1791-1865) εἶναι ἀπό τās πλέον ἀμφιλεγόμενας προσωπικότητες τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διά τόν Μακρυγιάννην, ἀλλά καί δι' ἅπαντα τόν λαόν μας. Ἦτο κυρίαρχος προσωπικότης εις τās τάξεις τῶν «ἐκσυγχρονιστῶν», διπλωμάτης καί πολιτικός, ὁ ὁποῖος διεδραμάτισε σημαντικόν ρόλον εις τήν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας κατά τήν Ἐπανάστασιν καί κατά τās πρώτας μετεπαναστατικές δεκαετίας. Ἀνερχιθῆ εις τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα εις σύντομον χρόνον ἀναλαμβάνων, διαδοχικῶς, ὡς πρόεδρος τῆς Α' Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἐπιδάουρου (20 Δεκεμβρίου 1821-15 Ἰανουαρίου 1822), τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος καί ἐν συνεχείᾳ τοῦ Βουλευτικοῦ. Μετά τήν Ἐπανάστασιν ἠγήθη τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἐναντίον τοῦ Καποδιστριαί, ὡς ἐκφραστῆς τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς καί συμμετεῖχεν ἐνεργῶς εις τήν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος διατελῶν τέσσαρας φορές πρωθυπουργός, ἐντός τῆς περιόδου 1822-1844. Ὅρα,

(<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BA%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C>). Ἐπίσης,

(<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C>).

⁴ Ὁ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσος (1788-1825) ἦτο ἐπιφανῆς ἀγωνιστῆς ὄπλαρχηγός τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Τό ἀποκορύφωμα τῶν μαχῶν τοῦ Ἀνδρούτσου ἦτο ἡ ἥρωική Μάχη εις τό Χάνι τῆς Γραβιάς (8 Μαΐου 1821), ὅπου ἀντιμετώπισεν ἐπιτυχῶς τό πολλαπλάσιον στράτευμα τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη. Εἰς τήν μάχην ταύτην, ἡ στρατηγική ἰδιοφυῖα τοῦ Ἀνδρούτσου ἐθριάμβευσε καί εἶχεν ἐλαχίστους ἀπωλείας. Ἐκτοτε, καταλαμβάνει τήν θέσιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ὄπλων τῆς Βοιωτίας, καί οὐσιαστικῶς, ἐπηρέασεν οὗτος τήν τύχην τῆς ἐπαναστάσεως εις τήν Ἀνατολικήν Στερεάν Ἑλλάδα κατά τὰ ἐπόμενα ἔτη. Τήν Ἀνοιξιν τοῦ 1822 κατηγορήθη ὑπό τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη διά συνεργασίαν μετά τόν ἐχθρόν, μέ ἀποτέλεσμα νά παραιτηθῆ ἀπό τό ἀξίωμά του. Εἰς τās 27 Αὐγούστου 1822, ἡ Γερουσία τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ ἀνέθεσε τήν Διοίκησιν τῶν Ἀθηνῶν καί εἰσέρχεται θριαμβευτῆς Φρούραρχος εις τήν Ἀκρόπολιν, συνοδευόμενος τόν Ἰωάννην Μακρυγιάννην, τόν Ἰωάννην Γκούραν, τόν Ἰωάννην Μαιμούρη, τόν Στάθην Κατσικογιάννην καί 300 ἐνόπλους ἐπαναστάτας. Ἡ ὑποδοχὴ τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἀποθεωτικῆ. Ὁ ἥρωας οὗτος ἐσυνέχισεν ἀπότητος τήν πολεμικὴν του δράσιν ἐναντίον τῶν Τούρκων ἕως ἴστο 1824. Δυστυχῶς, κατηγορήθη ἀδίκως διά συνδιαλλαγὴν μέ τούς Τούρκους, κατεδιώχθη καί συνελθίβη κατά τās ἐμφυλίους διαμάχας. Ὁ ἀχρεῖος πολιτικός, Ἰωάννης Κωλέττης, ἦτο προσωπικός ἐχθρός του, ὅπως καί ἄλλων ὄπλαρχηγῶν, τούς ὁποίους κατεδίωκεν. Ἐπίσης, ὁ Ἀνδρούτσος εἶχε προκαλέσει τήν ὀργήν τῶν τοπικῶν κοτζαμπάσηδων, τῶν ἐτέρων διεφθαρμένων δυναστῶν τῶν πτωχῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι τόν ἐμίσησαν διότι ἦτο λαοπρόβλητος στρατιωτικός ἡγέτης

στάσιν τῆς Κυβερνήσεως κα' τοῦ Ἀρείου Πάγου κατὰ τοῦ γενέου αὐτοῦ στρατιωτικοῦ ἀνδρός καί ἄλλων ἀγωνιστῶν, καθ' ὅτι ἡ στάσις τῶν ἐξηρημένων πολιτικῶν ἦτο πάντοτε δυσμενής πρὸς τοὺς στρατιωτικούς. Ἀργότερον, εἰς τὴν Λαμίαν, τὸν Ἀπρίλιον 1822, καί κατόπιν, εἰς τὴν μάχην τῆς Νευροπόλεως (Ἰούνιον 1822),⁵ πάντοτε μέ τὴν συμμετοχὴν τοῦ Μακρυγιάννη, οἱ Ἕλληνες καταλαμβάνουν φρούρια καί καταστρέφουν καί τὰ ἐργαστήρια παρασκευῆς τροφίμων τοῦ Δράμαλι. Ἦτο δὲ ὁ νεαρός οὗτος, ὄπλαρχηγός τεσσάρων χωρίων τῶν Σαλώνων καί συνεμάχεται μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Πανουργιά.

Τὸν Αὐγουστον τοῦ 1822, ὁ Μακρυγιάννης κατέρχεται διὰ πρώτην φοράν εἰς Ἀθήνας καί ἔκτοτε παρέμεινεν ὡς συμπολίτης καί προστάτης τῶν Ἀθηναίων, ἀγοράζων ἀργότερον καί τό κτῆμα Νοτιο-Ἀνατολικῶς τῆς Πλάκας ἐκτεινόμενον ἕως τὰς στήλας τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐν συνεχείᾳ πρωτοστατεῖ οὗτος τῆς στρατιωτικῆς καί πολιτικῆς ζωῆς τῶν Ἀθηνῶν, προσαρμοσθεῖς δέ καί εἰς τὸν βίον καί τὰς συνηθείας τοῦ προηγμένου Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, ὁ τραχὺς στρατιωτικός, ἀλλ' ἀγνός, ἠθικός, σῶφρων καί θεοσεβής οὗτος ἀνὴρ, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ὁ φρούραρχος Γκούρας ὡς ἀντιφρούραρχον τοῦ κάστρου τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν 1^{ην} Ἰανουαρίου 1823 διωρίσθη ὡς ἐπιστάτης τῆς δημοσίας τάξεως (πολιτάρχης) εἰς Ἀθήνας, ὅπου λαμβάνει μέτρα κατὰ τῆς ὀπλοφορίας, ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν καί ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἠθῶν. Εἶναι εἰς ἐπικοινωνίαν μέ τὸν φρούραρχον τῆς Ἀκροπόλεως, τὸν Γκούραν καί μέ τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τὸν Ὀδυσσεῆ Ἀνδρουτσοῦ. Ἀργότερον, ὁ δίκαιος, ἐλεήμων καί μέγας πατριώτης Μακρυγιάννης ἐπέκρινεν τὰς ἀδικίας καί ἀρπαγὰς τοῦ Ἀνδρουτσοῦ καί Γκούρα καί οὕτως, περιέρχεται εἰς ψυχρότητα πρὸς τὸν Γκούραν. Ὁ θεοπρεπὴς Μακρυγιάννης, ὡς ἀπολύτως ἄλλος χαρακτήρ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων, δέν εἶχεν πάντοτε πολὺ καλὰς σχέσεις μαζί των.

Μέ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καί διὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐμπειρίας του καθίσταται ὁ Μακρυγιάννης σοφώτερος, περισσότερον ἀνδρεῖος, καί ἄφοβος ὡς πρὸς τοὺς κινδύνους. Ὁ δὲ ζῆλος του πρὸς τὴν πατρίδα καί ἡ βαθεῖα πίστις του ἐμψυχώνουν τὸν νεαρόν στρατηγόν ἀκόμη περισσότερον. Ὁ ζῆλος οὗτος αὐξάνει ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Νεοκάστρου (Μάϊον 1825), εἰς τὴν μάχην τῶν Μύλων (11-12 Ἰουνίου 1825) καί ἀποκορυφοῦται εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν (Σεπτέμβριον 1826) καί ἐν συνεχείᾳ μέ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πειραιῶς (Ἰανουάριον 1827). Τὰ τέσσαρα αὐτὰ ἔνδοξα γεγονότα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἀποτελοῦν τὴν δόξαν καί τὴν τιμὴν ὀλοκλήρου τοῦ βίου τοῦ Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη. Τό πόστο (στρατηγικόν σημεῖον) τοῦ γενναίου στρατιωτικοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ τό κερδίση ὁ ἐχθρός, ὡς συνέβει καί ἔξω τοῦ Παλαιοῦ Ναβαρίνου.

Ἐν συνεχείᾳ, ἀκολουθεῖ διὰ ἐπίσημου διαταγῆς, ἡ μετάβασις τοῦ Μακρυγιάννη εἰς τὴν Ὑδραν ἀπὸ τὸν Ἰούλιον ἕως τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 καί κατόπιν εἰς τὴν Τριφυλίαν Ἀρκαδίας ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἕως τὸν Μάρτιον τοῦ 1825. Λαμβάνει δέ μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν Μύλων Ἀργιλίδος κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ, τὴν 11^{ην}-12^{ην} Ἰουνίου 1825.⁶ Εἰς τὴν ἐν Μύλοις μάχην

καί εἶχεν ἐπιχειρήσει ἐπανειλημμένως νὰ περιορίσῃ τὴν δύναμιν των καί τὰς ληστρικές των ἀπάτας. Τό μῖσος τῶν ἀχαρακτηρίστων Φαναριτῶν καί τῶν κοτζαμπάσηδων ὠδήγησεν εἰς τὴν δολοφονίαν ἐνός ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀγωνιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως. Εἰς τὰς 5 Ἰουνίου 1825, ὁ Ὀδυσσεῆς Ἀνδρουτσος, φυλακισμένος, κατόπιν ψευδῶν κατηγοριῶν, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐβασανίσθη καί ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν, Μητρο Τριανταφυλλίνα, Ἰωάννη Μαμούρη καί Παπακώστα, μέ τὴν ἐγκρισιν τοῦ πρώην πρωτοπαλικάρου του, τοῦ Ἰωάννη Γκούρα. Οἱ πολιτικοὶ του ἀντίπαλοι δέν τὸν προσήγαγον κἄν εἰς δίκην. Ἡ μνήμη του ὡς ἥρωος τῆς ἐθνεγερσίας ἀποκαταστάθη ἀπὸ τό Ἑλληνικόν κράτος μόλις τό 1872.

⁵ Ὅρα, «Τα γεγονότα του 2ου ἔτους (1822) τῆς Ἐπανάστασης». <https://www.timetoast.com/timelines/2-1822> . Ὅρα ἐπίσης, “Greece 1821-2021: The History of the Greek War of Independence”, <https://greekreporter.com/2021/03/25/greek-war-of-independence-greece-revolution-1821/?nowprocket=1>

⁶ Ἡ Μάχη τῶν Μύλων (11-13 Ἰουνίου 1825) ἦταν πολεμικὴ συμπλοκὴ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ τοῦ Ἱμπραήμ πασᾶ. Ἦτο ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τοῦ βαρβάρου τούτου καί ἔσωσεν αὐτὴν τὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Ἱμπραήμ. Κατὰ τὴν διάρκειαν κατασκευῆς

έτραυματίσθη οὗτος σοβαρώτατα εἰς τὸν δεξιὸν βραχίονα καὶ μόνον δύο ἄνδρες ἐφονεύθησαν ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Μακρυγιάννη. Μετὰ τὴν μάχην τῶν Μύλων, ὁ Μακρυγιάννης διέμεινεν εἰς Ναύπλιον ἕως τῆς 20^{ης} Ἰουνίου 1825, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐπιδεινώσεως τοῦ τραύματός του μετέβη εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀθηναίου Γεωργαντᾶ Σκουζέ, τὴν Αἰκατερίνην, τὴν 27^{ην} Δεκεμβρίου 1825. Κατ' ἀπαίτησιν τῶν Ὑδραίων καὶ διὰ διαταγῆς τῆς Κυβερνήσεως ὁ Μακρυγιάννης πηγαίνει εἰς τὴν Ὑδραν, ἐπὶ κεφαλῆς σώματος διὰ τὴν προστασίαν τῶν κατοίκων ἀπὸ τὰς θαλασσίας δυνάμεις τῶν Τούρκων, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον ἕως τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825. Εἰς τὴν Ὑδραν ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ πληρώσῃ τοὺς στρατιώτας του ἐξ ἰδίων, ὥστε νὰ ἀποφευχθῆ ἡ λεηλασία τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἀτάκτων, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχον πληρωθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεώς του. Ἐπιστρέψας ἐξ Ὑδρας εἰς Ναύπλιον ἐξηντηλημένος καὶ ἄνευ ὑπομονῆς ἐκ τῶν ἀτασθαλιῶν τῶν ἀτάκτων «πέταξε τὸν βαθμὸν του καὶ διέλυσε τὸ σῶμά του». Ἀπῆλθε τότε εἰς Ἀθήνας καὶ κατετάχθη εἰς τὸν Τακτικὸν καὶ ἐγυμνάζετο ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, καθ' ὅτι εἶχεν ἐννοήσῃ πλήρως τὴν ἀξίαν τῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας τοῦ στρατοῦ.

Ὁ Μακρυγιάννης ἦτο ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπὲρ τῆς κυβερνητικῆς τάξεως εἰς τὴν χώραν, ἄνευ ἐμπαθείας πρὸς τοὺς ἀντιπάλους καὶ ἄνευ ἰδίου συμφέροντος, ἀλλὰ προσέφερεν τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὴν ἐκάστοτε Κυβέρνησιν, ἄνευ φιλοκερδείας, ἄνευ ἀρπαγῆς, ἄνευ βίας καὶ καταπιέσεων καθ' ὅλον τὸν βίον του. Ἦτο ὁ εὐγενέστατος μεταξὺ τῶν Ρουμελιωτῶν στρατιωτικῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τὰ κρισιμώτατα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, 1825-1827, τὰ Ρουμελιώτικα στρατεύματα ἀνεδείχθησαν ἀπαράμιλλα ἂν καὶ πάμπτωχοι καὶ ἄνευ μισθῶν οἱ (μισθοφόροι) στρατιῶται των. Δύο μεγάλα κόμματα (τὸ Ἀγγλικὸν καὶ τὸ Γαλλικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ Ρωσικόν, ὡς τρίτον κόμμα)⁷ ἠγωνίζοντο περὶ κατοχῆς τῆς ἐξουσίας. «Δέν ἤξερε κανεὶς τί νὰ κάμῃ ... Ἦμουν ἄμαθος ἀπὸ τέτοια», λέγει ὁ ἴδιος ὁ Μακρυγιάννης. Τὸν Μακρυγιάννην τὸν ἐνδιέφερον μόνον ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος καὶ ἡ ἀποτροπὴ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, οἱ ὅποιοι θανασίμως ἐπληξαν πολλάκις τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐξετέλει οὗτος τὰς διαταγὰς τῆς ἐκάστοτε Κυβερνήσεως μαχόμενος κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἐντοπιῶν ἀνταρτῶν⁸ καὶ κατὰ τῶν ἀλλογενῶν Τούρκων κατακτητῶν, πάντοτε διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς πατρίδος.

Μέ τὴν ἀφίξιν τοῦ Κυβερνήτου, Ἰωάννου Καποδίστρια (26 Ἰανουαρίου 1828), ὁ Μακρυγιάννης διωρίσθη Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκτελεστικῆς δυνάμεως τῆς Πελοποννήσου (ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1828 ἕως τὸν Μάϊον τοῦ 1830). Ὁ Μακρυγιάννης διεκρίθη ἐν τῇ θέσει ταύτῃ, ἀλλὰ δὲν εὐηρέστη τελείως τὴν Κυβέρνησιν, διότι συνέβαινε νὰ προσκρούωσιν αἱ πράξεις αὐτοῦ πρὸς τὰς διαθέσεις φίλων τινῶν αὐτῆς καὶ παλαιῶν ἐχθρῶν τοῦ Μακρυγιάννη. Ἄν καὶ ἡγάπα ὁ Μακρυγιάννης τὸν Καποδίστριαν, πολλάς φορές ἠυρίσκετο εἰς ψυχρότητα πρὸς αὐτόν, λόγῳ τῆς εὐνοίας τοῦ Καποδίστρια πρὸς τοὺς ἐχθρούς τοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἀποδίδων τὴν δυσμένειαν εἰς ραδιουργίας. Ἡ δυσμένεια αὕτη ἠῤῥησεν ἔνεκα τῆς διαγωγῆς τοῦ Μακρυγιάννη, πληρεξουσίου ὄντος τῆς Ἄρτης, ἐν τῇ Τρίτῃ Ἐθνικῇ Συνελεύσει τῆς Τροιζήνας (Πόρου)⁹ τὴν 14^{ην} Ἀπριλίου 1827,

---

προχείρων ἀμυντικῶν μέτρων εἰς Μύλους, ἐπεσκέφθη τὸν Μακρυγιάννην ὁ Γάλλος ναύαρχος Δεριγνύ (Henri de Rigny, Ανρί ντε Ρινί). Εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ Δεριγνύ διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἑλληνικῶν θέσεων, ὁ θεοσεβὴς Μακρυγιάννης ἀπάντησε, «Εἶναι ἀδύνατες οἱ θέσεις κι ἐμεῖς, ὅμως εἶναι δυνατός ὁ Θεὸς ὁποῦ μᾶς προστατεύει καὶ θά δεῖξωμεν τὴν τύχη μας σ' αὐτές τίς θέσεις τίς ἀδύνατες». (Βακαλόπουλος 1975, σ. 389)..

⁷ Ὅρα, *Τα πολιτικά κόμματα τῆς Ἑλλάδας: «Ρωσικόν», «Ἀγγλικόν» καὶ τὸ «Γαλλικόν»,*

<https://www.zougla.gr/apopseis/article/ta-politika-komata-tis-eladas-rosiko-agliko-ke-to-galiko>

⁸ Ὅρα, «Ἑλληνικὸς Ἐμφύλιος Πόλεμος (1823–1825)»,

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B5%CE%BC%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82_\(1823%E2%80%931825\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%B5%CE%BC%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82_(1823%E2%80%931825))

⁹ Ἡ ἐν Τροιζήνῃ κατ' ἐπανάληψιν Γ' Ἐθνικῆ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἢ Γ' Ἐθνοσυνέλευσις Τροιζήνας (19 Μαρτίου-5 Μαΐου 1827), συνῆλθε εἰς τὴν Τροιζήνα τοῦ Πόρου μέ σκοπὸν τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἐπιδάουρου (εἰς Νέαν Ἐπιδάουρον, Πιάδα) τῆς 6-16 Ἀπριλίου 1826, ἡ ὁποία εἶχε διακοπῆ λόγῳ

καί ἐν τῇ Τετάρτῃ Ἐθνικῇ Συνελεύσει ἐν Ἄργει,¹⁰ ἀπό τήν 11^{ην} Ἰουλίου ἕως τήν 6^{ην} Αὐγούστου 1829, ἐν ἣ ὠμίλησεν ἀντιθέτως πρὸς τήν γνώμην καί ἐπιθυμίαν τοῦ Κυβερνήτου, μέ τό νά προτείνη τήν κατάργησιν τῶν στρατιωτικῶν πληρεξουσίων.

Ὁ Μακρυγιάννης ἦτο μέ τούς Συνταγματικούς,¹¹ ὡς καί πάντες οἱ χρηστοί Ρουμελιῶται στρατιωτικοί. Ἔγινε δέ οὗτος χιλιάρχος τόν Δεκέμβριον τοῦ 1830 καί αἱ διαφοραί μέ τήν Καποδιστριακὴν Κυβέρνησιν ἠῤῥξανον, ἀλλά δέν ἐπολέμησεν τόν Καποδίστριαν, παρ' ὅλον πού ἀπελύθη ἀργότερον ἀπό τόν στρατιωτικόν βαθμόν του, διότι δέν ὑπέγραψε ταπεινωτικόν ὄρον, ἐπιβληθέντα πρὸς τούς δημοσίους ὑπαλλήλους. Ὁ Μακρυγιάννης ἐσχεδίαζε πραξικόπημα ὥστε νά ἀναγκάσῃ τόν Καποδίστριαν νά συγκαλέσῃ τήν Συνέλευσιν¹² καί νά ἐφαρμόσῃ τό κοιμώμενον Σύνταγμα τοῦ 1823. Ἐπρόκειτο περί καταλήψεως τοῦ Παλαμηδίου ἐπὶ Καποδιστρίου (Ἰούνιον 1831) καί παρομοίως ἀργότερα ἐπὶ Ὄθωνος, τήν περιβόητον 3^{ην} Σεπτεμβρίου 1843 μέ τήν πολιορκίαν τῶν Ἀνακτόρων. Ὁ Μακρυγιάννης ἦτο πάντοτε κατά τῆς αἰματοχυσίας τῶν ἐπαναστατικῶν μέσων καί ὑπέρ τοῦ εἰρηνικοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Μετά τόν θάνατον τοῦ Καποδίστρια ἀναφαίνεται οὗτος κεκηρυγμένος Συνταγματικός καί ἀντίπαλος τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Αὐγουστίνου Καποδίστρια (27 Σεπτεμβρίου 1831-27 Μαρτίου 1832).

Ἐδῶ περίπου χρονικά (1831) λήγει τό στρατιωτικόν στάδιον τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος καί θεοσεβοῦς ἥρωος, Ἰωάννου Μακρυγιάννη. Ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, κατόπιν τοῦ 1833, ὑπηρετήσεν καί πάλιν ὡς ἀξιωματικός, ἀλλά δέν συμμετεῖχεν εἰς ἐκστρατείας, πλὴν ἅπαξ μόνον πρὸς καταστολήν ἀνταρσίας. Ἐνήργη δέ πάντοτε δρῶν κατά πᾶσαν στρατιωτικὴν μυστικὴν προσπάθειαν καί προπαρασκευὴν ὑπέρ τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Κρήτης τῷ 1841. Σωματικῶς, ὁ Μακρυγιάννης ἦτο τώρα πλέον ἀνάπηρος ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν πληγῶν του, συνεχίζων καί συμμετέχων ἐπὶ τριάκοντα συναπτά ἔτη ἀγώνων καί πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τά βαρέα τραύματα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, πολεμῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν καί πλῆθος ἄλλων παλαιότερων πληγῶν τόν ἐκράτουν ἀσθενῆ. Ἔως τό 1822, τετράκις εἶχεν ἀσθενήσει λίαν σοβαρῶς. Ἐν Πειραιεὶ ἐμάχετο ἔχων ὅλον σχεδόν τό σῶμά του ἐντός ἐπιδέσεων. Ἡ κεφαλή του, ἡ δεξιὰ χεὶρ καί ἡ ὀσφρὺς του ἦσαν συντετριμμένα.¹³

Ὁ Μακρυγιάννης ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχίαν ἀνδρεῖος, ἀξιοπρεπῆς καί θεοσεβῆς στρατηγός τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος τῆς Ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο γράφουν ἅπαντες οἱ ξένοι

τῶν πολεμικῶν γεγονότων. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις αὕτη συνέταξε καί ἐπικύρωσε τόν πρῶτον ὀριστικόν καταστατικόν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, τό «[Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος](#)». Ἐπίσης, ἐξέλεξεν ὡς πρῶτον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος, τόν Ἰωάννην Καποδίστριαν.

¹⁰ Ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις ἔγινε εἰς τό Ἄργος ἀπό τήν 11^{ην} Ἰουλίου ἕως τήν 6^{ην} Αὐγούστου 1829, δύο ἔτη μετὰ τήν Γ' Ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Τροιζήνας. Συνήλθεν αὕτη εἰς τό ἀρχαῖον θέατρον τῆς περιοχῆς ἐν ᾧ προηγήθη ὁ καθιερωμένος ἀγιασμός εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἰς τήν Ἐθνοσυνέλευσιν συμμετεῖχον 236 πληρεξούσιοι ἀπ' ὅλην τήν Ἑλλάδα, διά πρώτην φοράν ἐκλεγμένοι ἀπὸ ἄμεσον ψηφοφορίαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1829. Εἰς ταύτην ἐνεκρίθη ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, ἐσυστάθη Γερουσία μέ 27 γερουσιαστάς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ συμβουλευτικοῦ σώματος τοῦ Πανελληνίου, τό ὁποῖον εἶχεν ἰδρυθῆ μετὰ τήν ἄφιξιν τοῦ Καποδίστρια τό προηγούμενον ἔτος, τό 1828 καί ἐλήφθησαν σημαντικαὶ ἀποφάσεις σχετικαί μέ τήν λειτουργίαν τοῦ κράτους, αἱ ὁποῖαι περιεγράφησαν εἰς 13 ψηφίσματα. Χαρακτηριστικῶς, ἀναφέρεται ἡ κοπὴ ἐθνικοῦ νομίσματος, τοῦ Φοίνικα, νόμος διὰ ἐκδίκασιν ὑποθέσεων εἰς τὰ δικαστήρια καί ἡ ἀπαγόρευσις ἐξαγωγῆς ἀρχαιοτήτων ἀπὸ τήν Ἑλλάδα.

¹¹ Ὅρα, Συνταγματικὴ Ἱστορία. <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagmatiki-Istoria/>

¹² Ὅρα, Ἐθνοσυνελεύσεις στήν Ἑλλάδα: Κατάλογος Ἐθνοσυνελεύσεων στήν Ἑλλάδα. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CE%B8%CE%BD%CE%BF%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1.

¹³ Ὅρα, ἱατροῦ Α. Γούδα, *Ἐπικήδιος εἰς τόν Μακρυγιάννη*, ὅπου ἀναφέρει οὗτος τούς τραυματισμούς τοῦ ἥρωος Ἰωάννου Μακρυγιάννη εἰς *Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, Εἰσαγωγή Βλαχογιάννη, σσ. 48-49.

ἀντικειμενικοί συγγραφείς και περιηγηταί τῆς περιόδου ταύτης. Διεκρίθη διά τήν πειθαρχίαν, τήν ὁποίαν διετήρει διά τούς ἄνδρας του. Ἐξεκίνησεν τόν ἀγῶνα ὑπέρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος μέ δέκα ὀκτώ (18) ἄνδρας καί ἔφθασεν κατά τήν ἐκστατείαν τοῦ Πειραιῶς (1827) νά διοικῆ τό μεγαλύτερον στρατιωτικόν σῶμα. Ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπέτρεψεν εἰς τούς ἄνδρας του παρεκτροπᾶς κατ' ὀπλων χωρικῶν καί λεηλασίας. Ὁ ἴδιος δέ οὐδέποτε ἠθέλησε νά ὠφελῆθῃ, ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ καί τῆς δυνάμεως του, ἢ νά πλουτίσῃ, ὡς συνέβαινε μέ ἄλλους προεστούς (κοτζαμπάσηδες),¹⁴ ὄπλαρχηγούς καί πολιτικούς. Κατά τούς ἐμφυλίους πολέμους τοῦ 1823-1824, ὁ Μακρυγιάννης ἔμεινεν ἀγνός ἀπό τοῦ ρύπου τῶν ἀρπαγῶν καί λεηλασιῶν. Ὁ στρατός ἦτο μισθοφορικός καί οἱ ὄπλαρχηγοί προσέλκινον στρατιώτας μόνον μέ ὑψηλοῦς μισθοῦς καί μέ τὰς λεηλασίας, τὰς ὁποίας τούς ἐπέτρεπον νά κάμουν. Ὁ Μακρυγιάννης δέν ἐπέτρεπε λεηλασίας εἰς τούς στρατιώτας του, ἀλλά κατηνάλωνε τὰ χρήματά του διά τούς ἄνδρας του καί κατόπιν, ἠρκεῖτο οὗτος μόνον εἰς τόν δημόσιον μισθόν. Οἱ στρατιωτικοί ἠθέλον εἰς τό τέλος τοῦ μηνός τούς μισθοῦς των, ἄλλως ἐστασίαζον ἢ ἐλιποτάκτου ἢ ἐπήγαινον μέ ἄλλον ἀρχηγόν ἢ ἀκόμη χειρόν, ἐπήγαινον μέ τούς ἀντιπάλους (τούς Τούρκους).¹⁵ Ἡ Κυβέρνησις, δυστυχῶς, δέν ἠδύνατο νά πληρώσῃ τὰς δαπάνας τῶν διαφόρων ἐκστρατειῶν.¹⁶ Διένεμεν αὕτη μόνον ὑποσχέσεις, ἐπαίνους καί βαθμούς πρὸς τούς ὄπλαρχηγούς, ἀφήνουσα εἰς αὐτούς τήν φροντίδα τῆς συντηρήσεως τῶν πτωχῶν, πειναλέων καί ἡμιγύμων στρατιωτῶν. Διά τοῦτο καί οἱ στρατιῶται προκειμένου περί μισθῶν καί σιτηρεσίων δέν ἐγνώριζον Κυβέρνησιν, ἀλλά μόνον Καπετάνιον.

Ὁ Μακρυγιάννης εἶχεν νά ἀντιπαλέσῃ κατά πολλῶν δυσχερειῶν, ὥστε νά ἐκπληρώσῃ τὰ πρὸς τήν πατρίδα ἱερά του χρέη. Ἡ Κυβέρνησις παρέβλεπε τόν Μακρυγιάννην διότι ἐγνώριζε τόν μέγαν πατριωτισμόν του καί οὕτως, ἦτο ἀδύνατον νά ἐπιβληθῇ καί νά ζητήσῃ χρήματα. Τό μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως ὀφειλόμενον εἰς αὐτόν μέγα χρηματικόν ποσόν ἐκ τῶν διαφόρων ἐκστρατειῶν, τό ἐχάρισεν εἰς τό Ἔθνος τῷ 1833 ὁ μέγας οὗτος καί φιλόπατρις ἀνὴρ. Ὁ Μακρυγιάννης ἐστρατολόγει ἄνδρας ἐξ Ἀθηνῶν, Στερεᾶς καί Ἡπείρου. Τούς ἀναξίους στρατιώτας τούς ἀπέβαλε καί οὕτως, τό σῶμά του καθίστατο τό ἐκλεκτότερον πάντων καί ἀφωσιωμένον εἰς τόν στρατηγόν, ὁ ὁποῖος τούς ἠγάπα καί τούς ἐπροστάτευεν. Τούς μὲν

---

¹⁴ Οἱ προύχοντες ἢ προεστοί ἢ κοτζαμπάσηδες ἦσαν οἱ Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι συνειργάζοντο μέ τούς Τούρκους καί ἤσκουν εἰς τοπικόν ἐπίπεδον τήν διοίκησιν τῶν ραγιαδῶν. Ὅρα, <https://www.mixanitouxronou.gr/kakometachirisi-ke-ekmetallefsi-ton-ftochon-ragiadon-apo-tous-tourkoproskinimenous-kotzampasides/> Ἐν χαρακτηριστικόν παράδειγμα τούτων εἶναι τό ἐξῆς, “Στην προεπαναστατική Πελοπόννησο, για την κάλυψη φορολογίας ὕψους 1.400.000 γροσιῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴ Πύλη, οἱ κάτοικοι ἐπιβαρύνονταν με 8.400.000 γρόσια, ἀπὸ τα οποία ἡ μεγάλη πλειοψηφία, τα 5.500.000, ἀφορούσαν το χρηματισμό Ὀθωμανῶν ἀξιοματούχων καὶ τὴν ἀμοιβὴ τῶν κοτζαμπάσηδων. Ακριβῶς αὐτὴν τὴν κατάσταση στιγμάτιζαν οἱ ξένοι περιηγητὲς τῆς ἐποχῆς ὅταν ἀνέφεραν πὸς «οἱ Ἕλληνας ἔχουν τὸς μεγαλύτερους ἐχθροὺς ἀνάμεσά τους: Αὐτοὶ εἶναι οἱ κοτζαμπάσηδες (...) Κάτω ἀπὸ τὸ σπαθὶ τῶν Τούρκων, ο Ἕλληνας εἶναι σκλάβος, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῶν συμπατριωτῶν του καταληστεύεται καὶ εἶναι ἐκατὸ φορὲς πῖο δυστυχῆς».” Ὅρα, *Οἱ κοτζαμπάσηδες*, <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=11128192>

¹⁵ Αὐτό ἦτο πολὺ σύνθητες φαινόμενον κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον. Ὅρα, Ἰωάννου Ν. Καλλιανιώτου, «ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 11ου καὶ 21ου Αἰῶνος», *Christian Vivliografia*, 16, Σεπτεμβρίου 2020, σσ. 1-21. <https://christianvivliografia.wordpress.com/2020/09/15/%e1%bd%81%ce%bc%ce%bf%ce%b9%cf%8c%cf%84%ce%b7%cf%84%ce%b5%cf%82-%cf%84%ce%bf%e1%bf%a6-%e1%bc%91%ce%bb%ce%bb%ce%b7%ce%bd%ce%b9%cf%83%ce%bc%ce%bf%e1%bf%a6/>

¹⁶ Ἦναγκάσθη αὕτη νά συνάψῃ τὰ «δάνεια τῆς Ἀνεξαρτησίας» τό μὲν πρῶτον τῷ 1824 (ὀνομαστικόν ὕψος δανείου 800.000 λίρες Ἀγγλίας, τό δὲ ποσόν, τό ὁποῖον ἐκταμιεύθη ἦτο μόνον 472.000 λίρες ἦτοι τό 59% τοῦ ὀνομαστικοῦ ποσοῦ), καί τό δὲ δεύτερον τῷ 1825 (ὀνομαστικόν ὕψος δανείου 2.000.000 λίρες Ἀγγλίας, τό ποσόν, τό ὁποῖον ἐκταμιεύθη ἦτον τώρα 1.100.000 λίρες ἢ τό 55,5% τοῦ ὀνομαστικοῦ ποσοῦ.), μέ τὰ ὁποία μέγα μέρος τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ἦτο ὑποθηκευμένον καί δυστυχῶς, δέν ἐγίνε δικαία διανομὴ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν εἰς τούς πτωχοὺς Ἕλληνας. Ὅρα, «Τὰ δάνεια πού ἔλαβε ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ Ἠνωμένο Βασίλειο (1824-1825): Μῦθοι καί ἀλήθειες», <https://www.eefshp.org/ta-dancia-poy-elave-i-ellada-apo-to-inomeno-vasileio-1824-1825-mythoi-kai-alitheis/>

φονευθέντας πάντοτε ἐθρήνησε καὶ οὐδέποτε ἐλησμόνησε τούτους καὶ τὰς αὐτῶν οἰκογενείας, στερῶν ἑαυτὸν καὶ τὴν οἰκογένειάν του.

Δυστυχῶς, οἱ παλαιοὶ ἀγωνισταὶ δὲν μετεῖχον εἰς τὰ κοινά, ἀλλὰ παρεμερίζοντο καὶ διὰ τοῦτο δυσηρεστοῦντο, ὡς ἀδικούμενοι, ὡς συνέβη καὶ μέ τὸν Μακρυγιάννην· πλὴν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι προσήγγισαν τὸν βασιλέα καὶ ἔλαβον τὴν εὖνοιαν τῆς αὐλῆς. Ὁ σύνδεσμος τῶν ἠδικημένων ἀγωνιστῶν ὀργανωθείς ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Μακρυγιάννη εἰς μυστικὴν ἔνωσιν κατέληξεν εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος ἐπανάστασιν τοῦ 1843. Ὁ Μακρυγιάννης βλέπων ὅλα τὰ ἄτοπα, τὰς ἀδικίας, τὰς διαιρέσεις, τὴν διαφθοράν, τὰς ὑποκειμενικὰς βαθμολογίας ὑπὸ τῶν κρατούντων, παρετήθη πάσης στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, ἀπῆλθεν δὲ εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἔκτισε τὴν οἰκίαν του ἐντὸς τοῦ κτήματός του.¹⁷ Τὸν ἀγρόν τοῦτον εἶχεν ἀγοράσει μετὰ τὸ 1827 παρ' ἑνὸς Ἀθηναίου. Τώρα πλέον ἐγκατεστάθη οὗτος εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο διὰ παντός πολίτης τῆς πόλεως ταύτης.

Ὁ Ὅθωνας ἦλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 25^{ην} Ἰανουαρίου 1833 καὶ τὸν Αὐγούστου τοῦ 1834, ὁ Μακρυγιάννης προσκληθεὶς ἠκολούθησε τὸν Βασιλέα εἰς τὸ πρῶτον ἀνά τὴν Στερεάν ταξειδίον αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον, ὁ Βασιλεὺς ἐγευματίσε παρὰ τῷ Μακρυγιάννη· ἡ δὲ τιμὴ αὕτη ἐκίνησε τὸν φθόνον πολλῶν κατ' αὐτοῦ. Ἡ πρωτεύουσα νῦν ἐκ Ναυπλίου μετετέθη εἰς Ἀθήνας τὴν 18^{ην} Σεπτεμβρίου 1834. Χειρίστην ἐντύπωσιν προυξένησεν εἰς τὸν θεοσεβῆ Ὁρθόδοξον Μακρυγιάννην ἡ διάλυσις τῶν Μοναστηρίων, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι καταχρήσεις ὑπὸ τοῦ Καθολικοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Προτεστάντιδος (Λουθηρανῆς) Βασιλίσσης, γεγονότα τὰ ὁποῖα στιγματίζονται ὑπὸ τούτου.¹⁸

Ὁ Μακρυγιάννης ἐγένετο μέλος τῆς ὑπὲρ κατατάξεως καὶ βαθμολογίας τῶν ἀγωνιστῶν ἐπιτροπῆς, ἧς πρόεδρος ἐγένετο ὁ Τσοῦρτς (Church).¹⁹ Διωρίσθη ἔπειτα ὁ Μακρυγιάννης διοικητὴς τῆς Τετραρχίας Ἀττικῆς. Ὁργανώθηκαν δέκα Τετραρχίαι καθ' ἅπαν τὸ κράτος, τὰς ὁποίας ἀπετέλουν παλαιοὶ καὶ γνήσιοι ἀγωνισταί. Ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, ὁ Μακρυγιάννης ἠρνήθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς ἀδίκους ἀξιώσεις τοῦ Ἄρμανσπεργκ (Armansterg), ὁ ὁποῖος ἐξήτη τὴν βαθμολογίαν ἀναξίων ἀνθρώπων ὡς ἀγωνιστῶν. Ὁ Ἄρμανσπεργκ ὠργίσθη κατὰ τοῦ Μακρυγιάννη καὶ ἡ ψυχρότης τῶν κατέστη πολιτικῆ ἐχθρότης.²⁰ Ὁ Μακρυγιάννης, ὡς δημοτικὸς

¹⁷ Ὅρα περιγραφὴν τῆς οἰκίας καὶ κτήματος τοῦ Μακρυγιάννη εἰς *Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, Εἰσαγωγή Βλαχογιάννη, σσ. 58-60.

¹⁸ Ἱστορία τοῦ Ὅθωνος Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος (1832-1862)/Μέρος πρῶτον/Κεφάλαιον Α΄.

[https://el.wikisource.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%8C%CE%B8%CF%89%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%AD%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82_\(1832-1862\)/%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF%CE%BD/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BD_%CE%91%CE%84](https://el.wikisource.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%8C%CE%B8%CF%89%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%AD%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82_(1832-1862)/%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CF%80%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%BF%CE%BD/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BD_%CE%91%CE%84)

¹⁹ Ἱστορία τοῦ Ὅθωνος Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος (1832-1862)/Μέρος δεῦτερον/Κεφάλαιον Α΄.

[https://el.wikisource.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%8C%CE%B8%CF%89%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%AD%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82_\(1832-1862\)/%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%BD/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BD_%CE%91%CE%84](https://el.wikisource.org/wiki/%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%8C%CE%B8%CF%89%CE%BD%CE%BF%CF%82_%CE%92%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BB%CE%AD%CF%89%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%BF%CF%82_(1832-1862)/%CE%9C%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B4%CE%B5%CF%8D%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%BD/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%AC%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%CE%BD_%CE%91%CE%84)

²⁰ Ὁ σέρ Ρίτσαρντ Τσοῦρτς (Sir Richard Church) ἢ Ρίτσαρντ Τσέρτς ἢ Ριχάρδος Τσοῦρτς ἢ Τζοῦρτς ἢ Τσώρτς ὅπως τὸν ἀνέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (1784 - 1873), ἦταν φιλέλληνας, Βρετανὸς στρατιωτικὸς ἀπὸ τὴν Ἴρλανδίαν, ὁ ὁποῖος ὑπηρετήσεν ὑπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βρετανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὡς πολιτικὸς τῆς Ἑλλάδος.

²⁰ Ὁ Κωνσταντῖνος Μπέλλιος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλὰ τὸν Μακρυγιάννην, τὸ 1836, ἐπτά ἔτη ἐνωρίτερα πρὶν στραφεῖ οὗτος κατὰ τοῦ Ὅθωνος, ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Ἐκ τοῦ Νοσοκομείου ἐξεληθόντες ἐπήγαμεν νὰ κάμωμεν βίζιταν τῷ Μακρυγιάννη, ὅστις εἶναι εἰς ὀργὴν ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, διότι ὑπέγραψεν ἀναφοράν, ἣν τὸ Δημοτικόν

σύμβουλος, προεκάλεσε ψήφισμα προσβλητικόν πρὸς τὸν Ἄρμανσπεργκ, ἀπόντος μάλιστα τοῦ Βασιλέως. Διὰ δευτέρου τότε ψηφίσματος τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἐξέφρασεν εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. Τότε, τὸ Συμβούλιον ἐπαύθη καὶ κατεδιώχθη ὁ Μακρυγιάννης ὑπὸ τοῦ Βαυαροῦ Καγγελαρίου. Κατόπιν, ἐπανελθόντος τοῦ Βασιλέως ἐπαύθη ὁ Ἄρμανσπεργκ καὶ ἀπηλλάγη ὁ Μακρυγιάννης.

Ὁ Μακρυγιάννης ἀπέχει ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ κράτους ἀπὸ τὸ 1836 ἕως τὸ 1840 μὲ ἀπεριόριστον ἄδειαν, λόγῳ τῶν προβλημάτων τῆς ὑγείας του. Ἦσχολεῖτο μὲ τὴν κατασκευὴν εἰκονογραφικῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ὅπου ἐδαπάνησεν ἀρκετὰ χρήματα. Ἡ μεγάλη ἐπιθυμία τοῦ Μακρυγιάννη ἦτο ἡ εὐόδωσις τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843, καθ' ὅτι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτεργατῶν ταύτης, ὡς ἐκπροσωπῶν τὴν ἐθνικὴν συνειδησιν καὶ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον, τὸ διὰ τοῦ Συντάγματος ἐπιδιωχθέντος. Ἡ πολιτικὴ διὰ τὸν Μακρυγιάννην ἦτο ἄσκησις πατριωτισμοῦ καὶ οὐδὲν ἄλλον σκοπὸν εἶχεν. Ὡς ἦτο οὗτος ἀπλοῦς καὶ εὐθύς, τοιουτοτρόπως, ἀπῆτει καὶ παρά τῶν ἄλλων τὸ αὐτό. Ὁ Μακρυγιάννης δὲν ἐγένετο καταληπτὸς ἀπὸ τοὺς μεροληπτικούς καὶ φατριαστικούς πολιτικούς καὶ καθίστατο ὀχληρὸς μὲ τὴν δικαίαν του ἀντιμετώπισιν πάντων τῶν προβλημάτων. Δὲν κατενόει τὴν ἀδικίαν καὶ δὲν ἀνέχετο ταύτην, δὲν ἐδέχετο τὰς παρ' ἀξίαν διακρίσεις, τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ δημοσίου συμφέροντος, τὴν διαφθοράν καὶ τὰς καταχρήσεις, ἐξεδήλωνε τὰς ἀντιθέσεις του καὶ οὕτως, δυσηρέσκει τοὺς ἰσχυροὺς καὶ ἐποίει ἐχθροὺς ἐπικινδύνους.

Ὁ φιλόπατρις Μακρυγιάννης ἐψέχθη ὑπὸ τινῶν συγχρόνων ἐφημερίδων ὡς αὐτοχθονικός (αὐτόχθων, γηγενής, ἰθαγενής, ἐντόπιος, «ἐθνικιστής»). Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐγεννήθη ἐν τῇ Συνελεύσει, περὶ αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων, ἐξ ἀφορμῆς τῆς συζητήσεως περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Ὁ Μακρυγιάννης ὡς πατριώτης καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἰδέαν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, δὲν ἦτο ἑτεροχθονιστής, ἀλλ' ἀπλῶς δὲν μετεῖχε τοῦ ξηνηλατικοῦ πνεύματος (ξενομανεία) διὰ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντων, μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Ἑλλήνων. Ἦθελεν ὁ πατριδοφύλακας οὗτος περιορισμοὺς τινὰς ἐν τοῖς δικαιώμασι καὶ τοῖς προνομίοις πρὸς τοὺς ξένους (π.χ. Καλαμαράδων, Φαναριωτῶν, τῶν ἐξ Ἑσπερίας κ.λπ.). Κατ' αὐτόν, ὁ τίτλος τοῦ πολίτου Ἑλληνοῦ εἶναι τιμὴ πρὸς αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι ἐθυσιάσθησαν διὰ νὰ ἀναστήσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ τὴν καταστήσουν πολιτείαν ἔνομον.

Διετῆρει δὲ οὗτος τὸ πνεῦμα τὸ δυσμενὲς κατὰ τῶν εἰσαγαγόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν κομματικὴν ἐμπάθειαν, τὰς φυλετικὰς διαιρέσεις, τὰς ἐπιδράσεις τῶν ξένων δυνάμεων καὶ πλεῖστα παρόμοια ἐκ τῆς πανούργου καὶ ραδιουργοῦ Εὐρώπης. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες μεμορφωμένοι τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες καὶ τὰ πλεῖστα τῶν δημοσίων ἀξιομάτων καταλαμβάνοντες ἐξετόπιζον τοὺς ἐγγωρίους. Ὁ Μακρυγιάννης δὲν ἐμφανίζεται συνεργαζόμενος σταθερῶς καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον μετὰ τινος ἐκ τῶν μεγάλων πολιτικῶν κομμάτων. Διὰ τὸν Μακρυγιάννην ἡ

Συμβούλιον ἐποίησεν, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ βασιλέως διὰ τὰς καταχρήσεις ἅπερ ἐποίησεν ὁ Ἄρμανσπεργκ καὶ οἱ ἐν ὑπουργήμασι ὄντες Παναροὶ [*Βαυαροὶ*], διὰ τοὺς μεγάλους φόρους, ὅπου εἰς τὸ ἔθνος ἔβαλε καὶ κυρίως διὰ τὸν χαρτόσημον φόρον ὅστις κανένα μέρος τῆς Εὐρώπης δὲν εἶναι τόσο βαρὺς, ὥσπερ ἐν Ἑλλάδι καὶ διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Παναρῶν ἀπὸ Ἑλλάδος τὴν ὁποίαν ἀδιακόπως κατατρῶγουν. Τὰ ἐξ ἀμάξης ἔλεγεν αὐτὸς ὁ καλὸς ἄνθρωπος καὶ πατριώτης κατὰ τῶν καταχρήσεων καὶ κατ' ἐκείνων τῶν λεγομένων πατριωτῶν, τῶν μετὰ τοῦ Ἄρμανσπεργκ καὶ ἄλλων Παναρῶν τὴν Ἑλλάδα ἀρμεγόντων. Αὐτόν τὸν ἄνδρα τὸν ἔχοντα πέντε πληγὰς εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματός του, κερδισμένας εἰς διαφόρους μάχας ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος, ἔχουν εἰς ὄργην καὶ θέλουν νὰ ἀπομακρύνουν ἀπὸ Ἀθήνας ὡς ἓνα κατάδικον. Ἐφρῦαττεν ὁ ἀνὴρ κατὰ τῶν ἐπιβούλων τῆς πατρίδος του καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς». Ὅρα, *Ἡμερολόγιο Κωνσταντίνου Μπέλλιου*, https://el.wikisource.org/wiki/%CE%97%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%BF_%CE%9A%CF%89%CE%BD%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BD%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CF%80%CE%AD%CE%BB%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%85

πολιτική ήτο λειτούργημα ιερόν, ήθελεν δέ ὅλα ὀρθά καί δίκαια καί σεμνά καί πατριωτικά, ἀλλά καί θεοσεβῆ. Αἱ πατριωτικά καί πνευματικά αὐτοῦ ἀρχαί τόν ἔκαμον ἀσυμβίβαστον πρός τήν πολιτικήν τῶν ἐξηρητημένων ἀπό τήν Δύσιν κομμάτων.

Οἱ ἐπίσημοι στρατιωτικοί, ὡς ὁ Κριεζώτης, ὁ Παπακώστας, ὁ Γρίβας κ. ἄ. ἀπεσπάσθησαν τοῦ Κωλέττη καί μετέβησαν εἰς τās ἐπαρχίας των καί ἐπεδόθησαν εἰς τήν ὀργάνωσιν ἐνόπλων ἐξεγέρσεων καί ἐδημιούργησαν σύγχυσιν καί φόβον εἰς τήν Κυβέρνησιν τοῦ Κωλέττη.²¹ Ὁ Κωλέττης ἐφοβήθη μήπως ὁ Μακρυγιάννης ἐνωθῆ μέ τήν ἀντιπολίτευσιν τοῦ Μαυροκορδάτου²² καί Μεταξᾶ.²³ Ὑποψίαί καί φῆμαι περί ἐπικειμένης κατά τοῦ Συντάγματος ἐπιβουλῆς καί τὰ σχετικά πρός τās ὑποψίας ταύτας συμβάντα τῆς 25^{ης} Μαρτίου 1845 εἶχον καταστήσει τόν Μακρυγιάννην ἀπειλητικώτερον πρός τόν Κωλέττην, φοβούμενος ἐνδεχομένην κατάργησιν τοῦ Συντάγματος διά τοῦ ἐν τοῖς πράγμασιν αὐταρχικοῦ Γαλλικοῦ κόμματος. Ἡ κυβέρνησις Κωλέττη ἀντιδροῦσα κατά τῆς ὀργῆς τοῦ Μακρυγιάννη ἔθεσε τήν οἰκίαν αὐτοῦ ὑπό στρατιωτικήν ἐπιτήρησιν, φοβουμένη τυχούσαν συνωμοσίαν. Ἐγένετο δέ καί ἀπόπειρα δολοφονίας κατά τοῦ Μακρυγιάννη, ἡ ὁποία ἐξεδικάσθη ἀποκαλύπτουσα δημοσίᾳ τήν ἀντισυνταγματικήν πλεκτάνην.

---

²¹ Ὁ Ἰωάννης Κωλέττης (Δήμας) (1773 – 31 Αὐγούστου 1847) ἦτο Ἕλλην πολιτικός εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Νεοελληνικοῦ κράτους, ἰδρυτῆς δέ τοῦ Γαλλικοῦ Κόμματος, ὑπουργός ἐξωτερικῶν καί πρωθυπουργός τῆς χώρας κατά τās περιόδους 1834-1835 καί 1844-1847. Ἀποτελεῖ ἓνα ἀπό τούς πλέον ἀμφιλεγόμενους πολιτικούς τῆς περιόδου ταύτης, καθ' ὡς συνεδέθη, πέραν τῶν ἄλλων, μέ διαφθοράν, δωροδοκία καί συναλλαγάς, μέ νοθείαν εἰς τās ἐκλογάς, μέ τήν ἀπόκτησιν μεγάλης περιουσίας ἀπό τήν πολιτικήν, μέ τήν διώξιν καί τήν ἐξορίαν τῆς [Μαντῶς Μαυρογένους](#) καί τήν συκοφάντησιν καί τήν δολοφονίαν τοῦ [Οδυσσεᾶ Ανδρούτσου](#). Πρό ἐτῶν συνήνητσα εἰς ἓν διεθνές συνέδριον κάποιον ὀνομαζόμενον Gabriel Kolettis καί τοῦ ὠμίλησα Ἑλληνικά καί μοῦ λέγει ὅτι δέν εἶναι Ἕλληνας καί δέν γνωρίζει Ἑλληνικά. Τόν ἠρώτησα ἀπό ποῦ εἶναι καί μοῦ ἀπήνητσε, εἶμαι Γάλλος. Τότε τοῦ ἀνέφερα τήν πραγματικήν του καταγωγήν καί τοῦ εἶπα διά τόν πρόγονόν του, τόν Ἰωάννην Κωλλέτην. Μέ ἠχαρίστησε καί ἐχάρη πολύ, πού ἔμαθε τήν καταγωγήν του διότι κανεῖς ἀπό τήν οἰκογένειάν του δέν ἐγνώριζε ταύτην. Εἰς τό ἐξωτερικόν ὑπάρχουν σήμερον 100 ἑκατομμύρια Ἕλληνες καί Ἑλληνογενεῖς (Ἑλληνικῆς καταγωγῆς τῶν προγόνων των). Ἐχω εἰς τὰ 42 ἔτη μου εἰς τό ἐξωτερικόν πλείστας τοιαύτας ἐμπειρίας.(I.N.K.).

²² Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1791-1865) ἦτο κυρίαρχος προσωπικότης εἰς τās τάξεις τῶν ἐκσυγχρονιστῶν, ὡς διπλωμάτης καί πολιτικός διεδραμάτισε σημαντικόν ρόλον εἰς τήν πολιτικήν ζωήν τοῦ τόπου κατά τήν Ἐπανάστασιν καί εἰς τās πρῶτας μετεπαναστατικές δεκαετίδας. Ἐδρασεν ἀρχικῶς εἰς τās παραδουναβίους ἡγεμονίας λαμβάνων πολιτικές θέσεις παρά τόν θεῖον του Ἰωάννην Καρατζᾶν, κατήλθεν εἰς τήν Ἑλλάδα ἵνα λάβῃ μέρος εἰς τήν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἀνεργητήθη εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα εἰς σύντομον χρόνον ἀναλαμβάνων, διαδοχικῶς, πρόεδρος τῆς Πρώτης Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἐπιδάουρου (20 Δεκεμβρίου 1821 - 15 Ἰανουαρίου 1822), τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος καί ἐν συνεχείᾳ τοῦ Βουλευτικοῦ. Μετά τήν ἐπανάστασιν ἠγήθη τῆς ἀντιπολιτεύσεως κατά τοῦ Καποδίστρια, ὡς ἐκφραστής τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς καί συμμετεῖχεν ἐνεργῶς εἰς τήν πολιτικήν ζωήν τῆς Ἑλλάδος διατελῶν τέσσαρας φορές πρωθυπουργός, ἐντός τῆς περιόδου 1822-1844. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶναι καί οὗτος μία ἀπό τās πλέον ἀμφιλεγόμενας διά τήν κοινήν γνώμην προσωπικότητος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως.

²³ Ὁ κόμης Ἀνδρέας Μεταξᾶς (1790-1860) ἦτο Κεφαλλονίτης ἀγωνιστής τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1821, διπλωμάτης καί πολιτικός. Διετέλεσε πρωθυπουργός τῆς Ἑλλάδος ἀπό τās 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἕως τās 16 Φεβρουαρίου 1844. Οἱ ὀπλαρχηγοί τοῦ 1821 τοῦ ἔδωσαν τό παρωνύμιον Κόντε Λάλας διότι ἐτραυματίσθη κατά τήν μάχην τοῦ Λάλα. Τό 1841 ἐχρημάτισεν ὑπουργός Στρατιωτικῶν εἰς τήν Κυβέρνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου κατά τούς μῆνας Ἰούλιον καί Αὐγουστον. Μετά τήν παραίτησίν του ἀπό ὑπουργός Στρατιωτικῶν ἀνεμίσθη μέ ἄλλους διά τήν παραχώρησιν Συντάγματος εἰς τήν Ἐπανάστασιν τῆς 3^{ης} Σεπτεμβρίου 1843. Μετά τόν θάνατον τοῦ Κολοκοτρώνη (4 Φεβρουαρίου 1843), ἀνέλαβεν οὗτος ἀρχηγός τοῦ Ρωσικοῦ Κόμματος. Ὅρα, https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A1%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CE%BC%CE%B1. Τήν 3^{ην} Σεπτεμβρίου 1843, ὡς ἐπακόλουθον τοῦ κινήματος, τό ὁποῖον ἐξέσπασε τήν ἴδιαν ἡμέραν, ἔλαβεν ὑπό τοῦ Ὁθωνος ἐντολήν σχηματισμοῦ κυβερνήσεως μέ σκοπόν τήν προετοιμασίαν διά τήν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος. Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον, ὑπό τήν ἀπειλήν ὅτι ἐάν δέν ἐγίνετο δεκτῆ ἡ εἰσήγησις του θά παρητηίτο, ἐπέτυχε νά πείσῃ τό ὑπουργικόν συμβούλιον διά διεύρυνσιν τῆς κυβερνήσεως μέ τήν συμμετοχήν τῶν Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καί Ἰωάννου Κωλέττη, ἡγετῶν τοῦ Ἀγγλικοῦ καί Γαλλικοῦ κόμματος ἀντιστοιχῶς.

Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη προσεκάλεσεν μέγαν πάταγον ἐν τῇ Βουλῇ καί ὁ πρωθυπουργός ἐπετέθη κατὰ τοῦ Μακρυγιάννη. Ἐν συνεχείᾳ ἀπηκολούθησαν αἱ στρατιωτικαὶ ἀνταρσῖαι τῆς Στερεᾶς, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέσχεον ὁ Μακρυγιάννης, γνωρίζων τὰς προσωπικὰς ἀφορμὰς τῶν δυσηρεστημένων καὶ ἀπελπισθῆς ἐκ τῆς καταστάσεως, ἀπεῖχεν ὅπως τῆς ἀήθους πολιτικῆς. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς τάξεως ἐν τῇ Στερεᾷ, ὁ Κωλέττης πανίσχυρος ἐπισκέπτεται καὶ πάλιν τὸν Μακρυγιάννην διαμένων ἐπὶ πολὺ συνδιαλεγόμενος, ἀλλ' ὁ Μακρυγιάννης διέμεινεν πλέον ἀδιάφορος.

Μετὰ τὸ 1845, ὁ Μακρυγιάννης ἐξέρχεται εἰς τὸ ἐξῆς τῆς οἰκίας του σπανίως. Ἀσχολεῖται μὲ τὸν κῆπὸν του, ὅσον αἱ πληγαὶ καὶ ὅλη του ἡ σωματικὴ κατάστασις ἐπιτρέπουν τοῦτο. Ἔχει διαμορφώσει καταλλήλως τὴν προσφιλεῖ του σπηλιά καὶ διαμένει ἐκεῖ, διαμορφωθείσα ὡς ἀποθήκη καὶ τὸ πρόσθιον μέρος αὐτῆς ὡς τὸ καλογηρικὸν κελλίον τοῦ γέροντος ἀγωνιστοῦ. Ἐμπροσθεν τῆς εἰσόδου ὑπάρχει κληματαριά καὶ γύρω ἀνθῶνας. Ὑπάρχει παραπλεύρως καὶ ἕτερον σπήλαιον, τὸ ὁποῖον προόριζε ὁ Μακρυγιάννης εἰς ναῖδριον ἐρημικὸν πρὸς τιμὴν τοῦ προστάτου του ἀγίου, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἐντὸς τῆς οἰκίας του ἠϋρίσκετο δωμάτιον, τὸ ὁποῖον εἶχε μετασκευάσει εἰς προσκυνητήριον ἱερόν, πλήρες εἰκόνων, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκλείετο ἐπὶ πολλὰς ὥρας νύκτα καὶ ἡμέραν προσευχόμενος καὶ ποιῶν χιλιάδας μετανοίας. Ἡ παλαιὰ του εὐσέβεια ἠϋξάνετο μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ μετὰ τὸν θάνατον προσφιλεστάτων τέκνων του, ἐνδυναμώθη αὕτη ἔτι περαιτέρω. Τὸ γειτονικὸν ναῖδριον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης (εἰς Πλάκαν) εἶχεν ἰδίαις δαπάναις ἀνακαινίσει, ἀλλὰ σπανίως πλέον ἐκκλησιάζεται εἰς αὐτό. Ἦτο ὀλιγαρκέστατος, μόλις διὰ λιτοῦ γεύματος τρεφόμενος, αὐστηρὸς καὶ πιστότατος τηρητῆς τῶν νηστειῶν²⁴ καὶ καταλίσκων ἐλάχιστον οἶνον. Ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του μεγάλους θρησκευτικὸς κανόνας μακρῶν προσευχῶν καὶ χιλιάδων γονυκλισιῶν καὶ μετανοιῶν. Ἡ παραδοσιακὴ Ὁρθοδοξία τοῦ Μακρυγιάννη ἦτο πραγματικὴ Ὁρθοπραξία.²⁵

Τὰ τραύματά του ἐσυνέχιζον νὰ τοῦ δημιουργοῦν μεγάλας δυσχερείας, πυρετὸν καὶ ἄλλα προβλήματα υγείας. Αἱ ἐκούσαι στερήσεις πολλαί, συνεχῶν καὶ ἐπιβάλλον εἰς ἑαυτὸν τὴν ἰδίαν δυστυχίαν μὲ τὴν τοιαύτην τῆς πατρίδος. Ἡ μέριμνά του διὰ τὴν πατρίδα συνεχῆς καὶ τεραστία, διὰ τοῦτο ὀνομάζει ἑαυτὸν «πατριδοφύλακα». Ἡ λέξις αὕτη δηλώνει τὸν χαρακτῆρα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἥρωος καὶ θεοσεβῆ πατριώτη. Ὁ Μακρυγιάννης ὡς ὁ πλέον συντηρητικὸς φύλαξ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, ἔνεκα τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος «συνωμοσίας», ἐξελαμβάνετο ὡς ἄξιος νὰ ἀνατρέψῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ κράτος καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Οἱ φίλοι του τὸν ἀπέφευγον, λόγῳ τῆς κυβερνητικῆς καὶ αὐλικῆς ταύτης δυσμενείας. Μόνον οἱ παλαιοί, οἱ ἐκ τῆς Ἐπαναστάσεως σύντροφοι καὶ συμπολεμισταὶ ἔμενον εἰς αὐτὸν πραγματικὰ πιστοὶ διότι ἐγνώριζον ὄντως τὸν μέγαν τοῦτον καλοκάγαθον πατριώτην καὶ πιστὸν εἰς τὸν Θεόν Ἕλληνα.

Ἡ Κυβέρνησις θεωροῦσα αὐτὸν ὡς συνωμότην, ἐξωργίζετο μᾶλλον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ὅθων, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν ἀγάπην τοῦ Μακρυγιάννη πρὸς τὸ πρόσωπόν του καὶ τὸν σεβασμὸν του πρὸς τὴν βασιλικὴν ἀρχήν, οὐδέποτε ὅμως συνεχώρησε τὸν Ἀρχισυνωμότην τοῦ 1843,²⁶ ὡς καὶ

²⁴ Ἡ νηστεία, ἡ λιτὴ τροφή καὶ ἡ ἐγκράτεια ἦτο κανὼν πάντων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ κατάλυσις πάντων (γαστριμαργία) καὶ ἡ διακοπὴ τῆς νηστείας εἶναι σύγχρονα φαινόμενα «ἐξευρωπαϊσμοῦ» καὶ Προτεσταντισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀποδεχθήκαμε ὡς ὑπέρτατα τῶν παραδοσιακῶν ἡμετέρων ἀρχῶν καὶ ἀξιών καὶ θεῶν νόμων. (Sic).

²⁵ Τοῦτον ἀποδεικνύεται μὲ τὸ πνευματικὸν του ἔργον, Ὁράματα καὶ Θάματα. Ὅρα, Στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, Ὁράματα καὶ Θάματα, Μεταγραφή Ἀγγέλου Ν. Παπακώστα, Μορφοτικὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπέζης, Αθήναι, 1985.

²⁶ Τὸ 1840, ὁ Μακρυγιάννης ἰδρυσε μίαν ὀργάνωσιν μὲ σκοπὸν τὴν ἐπιβολὴν Συντάγματος. Εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην συντόμως ἐμνήθησαν ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἀγωνισταὶ τοῦ 1821, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραγκωνισθῆ ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς. Τὰ μέλη τῆς ὀργανώσεως ἐδεσμεύοντο δι' ὄρκου εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ὁρισμένοι ἐν τῶν ὀπλαρχηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἐμνήθησαν ἦσαν, ὁ Θεόδωρος Γρίβας, ὁ Μῆτρος Δεληγιώργης, ὁ Νικόλαος Κριεζιώτης κ.ἄ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Μακρυγιάννης ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τοὺς πολιτικούς καὶ κατέβαλε μεγάλην προσπάθειαν, ὥστε νὰ μὴση καὶ ἕτερα ἔμπιστα ἄτομα. Προσῆγγισε καὶ ἐμύησε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Ρωσικοῦ κόμματος, τὸν Ἀνδρέαν Ματαξῆν,

τούς άλλους πρωτουργούς της Σεπτεμβριανής Έπαναστάσεως, Καλλέργην, Σκαρβέλην, κ.λπ. Ὁ Ὅθων ἐζήτησε τὰ ὀνόματα τῶν ὑπὸ τὸν Ὅρκον τοῦ Συντάγματος ὑπογεγραμμένων «συννομοτῶν» καὶ ὁ Μακρυγιάννης ἠρνήθη νὰ δώσει ταῦτα. Ἐπλάσθη κατὰ τοῦ Μακρυγιάννη ἔγκλημα καθοσιώσεως (ἐσχάτης προδοσίας) ὡς ἐπιβουλευθέντος τὴν ζωὴν τοῦ Ὅθωνος. Αἱ πρῶται ὑποψαίαι ἐγενήθησαν κατὰ τὸν Αὐγούστον ἢ Σεπτέμβριον τοῦ 1851. Βραδύτερον κατὰ μῆνα Ἰανουάριον 1852, αἱ ὑποψαίαι αὗται μετεδόθησαν εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου Β. Σκαλτσοδήμου ἐκ Λαμίας διὰ γράμματος πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν, τὸν Σπυρομίλιον.²⁷ Οἱ λόγοι οὗτοι παρέσυραν τὴν τεταραγμένην Κυβέρνησιν τοῦ Ἀντωνίου Κριεζῆ (12/12/1849-16/5/1854) εἰς τὴν ἀπόφασιν δικαστικῆς καταδιώξεως τοῦ Μακρυγιάννη. Κατὰ τὴν ἀνάκρισιν καὶ τὴν δίκην αὐτοῦ, ἐπὶ συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ὅθωνος, καταφαίνεται ἡ ἐμπάθεια, ἡ ἀδικία, ἡ ἀπάνθρωπος σκληρότης τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Μακρυγιάννη. Ἡ διαγωγή τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Μακρυγιάννην μᾶλλον ὑπεγορεύθη ὑπὸ τοῦ Ὅθωνος διὰ τὴν τιμωρίαν τοῦ Στρατηγοῦ ὡς αἰτίου τῆς Μεταβολῆς τῆς Τρίτης (3^{ης}) Σεπτεμβρίου 1843, διὰ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἐστερήθη σημαντικοῦ μέρους τῆς προτέρας βασιλικῆς του ἰσχύος.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν πρώτων ὑπονοιῶν, Αὐγούστον ἢ Σεπτέμβριον τοῦ 1851, ὁ Μακρυγιάννης ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. Ὁ περιορισμὸς οὗτος κατέστη αὐστηρότερος μετὰ τὴν καταγγελίαν τοῦ Ν. Στεφανίδου. Ἡ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως ἐπιβουλή ἔμελλε δῆθεν νὰ ἐπιχειρηθῇ τὴν 25^{ην} Μαρτίου 1852, ἀλλ' οὐδέποτε ἔλαβε χώραν. Κατόπιν ἀρχίζει ἡ στρατιωτικὴ ἀνάκρισις τοῦ Μακρυγιάννη. Μετὰ τὸ πρῶτον πόρισμα, τὴν 13^{ην} Ἀπριλίου 1852, ἐφυλακίσθη οὗτος ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ τῆς οἰκίας του, φρουρά δέ μεθ' ἐνὸς ἀξιωματικοῦ ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ καὶ ἐτρέφετο εἰς βάρος τῆς οἰκογενείας. Τὴν 15^{ην} Αὐγούστου 1852, μετήχθη ὁ Μακρυγιάννης, καίτοι δεινῶς πάσχων, εἰς τὰς φυλακάς τοῦ Μενδρεσέ.²⁸

Ὁ Μακρυγιάννης ἐφυλακίσθη τὴν 15^{ην} Ἀπριλίου 1852 καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἶχεν συντάξει διαμαρτυρίαν κατὰ τῆς προσαπτομένης αὐτῷ κατηγορίας.²⁹ Μεταγόμενος ἐν ἐλευθερίᾳ

σημαντικὴν προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς· ἐν ᾧ ἐν συνεχείᾳ προσεχώρησε εἰς τὸ κίνημα καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος ὁ Ἀνδρέας Λόντος. Οἱ δύο οὗτοι κατόρθωσαν νὰ μυσήσουν τὰς πλέον ἐξεχούσας προσωπικότητας τῆς ἐποχῆς, ὅπως, τὸν Ρήγαν Παλαμήδην, Κωνσταντῖνον Κανάρην, Χρύσανθον Σισίνην, Κωνσταντῖνον Ζωγράφον, κ. ἄ. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του, τὸ κίνημα ἐχρειάζετο καὶ τὴν συνεργασίαν τοῦ στρατοῦ. Διὰ τοῦτο ἐμύησαν τὸν συνταγματάρχην Δημήτριον Καλλέργην. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοὺς σκοποὺς τῶν ἐφρόντισαν νὰ μεταθέσουν τοῦτον ἀπὸ τὸ Ἄργος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ τὸν διορίσουν στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Καλλέργης κατάφερε νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τοὺς κινήματι καὶ μετ' ἄλλους στρατιωτικούς, ὡς τὸν Σπυρομίλιον, καὶ ἐπέισθησαν ἵνα προσχωρήσουν εἰς τὴν ὀργάνωσιν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ ξεσπάσματος τοῦ κινήματος, ἐσηματίσθη τριμελής ἐπιτροπὴ ὑπὸ τῶν, Ἀνδρέου Μεταξᾶ, Ἰωάννου Μακρυγιάννη καὶ Δημητρίου Καλλέργη. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἀντιπροσώπευεν ἓνα διαφορετικὸν κόσμον, ὁ Μεταξᾶς τὸν πολιτικόν, ὁ Μακρυγιάννης τὸν λαϊκόν καὶ ὁ Καλλέργης τὸν στρατιωτικόν τοιοῦτον.

²⁷ Ὁ Σπύρος ἢ Σπυρίδων Μήλιος (1800-1880), γνωστὸς καὶ ὡς Σπυρομήλιος, ὑπῆρξε στρατιωτικὸς, ἀγωνιστὴς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, πολιτικὸς, πληρεξούσιος, βουλευτὴς καὶ πέντε φορές ὑπουργὸς Στρατιωτικῶν, διοικητὴς τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων. Ὅρα, Σπυρομίλιου, *Ἀπομνημονεύματα τῆς Δευτέρας Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825-1826*. <https://catalogue.nlg.gr/Record/b.335407>

²⁸ Εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ὁδῶν Αἰόλου καὶ Πελοπίδα, τὸν 17^{ον} αἰῶνα ἐλειτούργη ὁ Μεντρέσες, δηλαδὴ τὸ ὀθωμανικὸν ἱεροσπουδαστήριον. Κατὰ τὴν ὀθωνικὴν περιόδον εἰς τὴν Ἀθήνα, ὁ Μεντρέσες μετατράπη εἰς φυλακὴν, ἡ ὁποία ἐλειτούργη ἕως τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α'. Ὅρα, «Ἡ Φυλακὴ-Κάτεργο τῆς Ἀθήνας μετ' ὁ Μισητό Πλατάνι. Ποιοὶ ἔλεγον τὴν φράση “χαίρετα μου τὸν πλάτανο” καὶ τί ἐννοοῦσαν. Τί ἀπέμεινε (βίντεο)». <https://www.mixanitouxtonou.gr/aytos-einai-o-platanos-tis-athinas-poy-apagchizontan-oi-thanatopointes-mechri-ton-19o-aiona-pos-vgike-i-frasi-chaireta-moy-ton-platano-kai-ti-simainei-vinteo/>

²⁹ Ἐν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς διατριβῆς διαμαρτυρίας τοῦ Μακρυγιάννη εἶναι τὸ ἐξῆς: «...Τὸ νὰ σκοτώσω ἐγὼ βασιλεῖς καὶ τώρα ὅπου τὸ γράφω καὶ τὸ σημειῶνω αὐτὸ κλαίω καὶ τρέμω... Πότε ἀκούσατε, κύριε συντάκτα, ὅτι ἐγὼ εἶμαι θηρίον εἰς τὴν κοινωνίαν; Πότε ἔβλαψα τὴν πατρίδα; ... Πότε ἀκούσατε σεις αὐτό, καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ὅπου ἔχουν συνείδησιν καὶ μετ' ὀνομάζουν παράφρον; Εἶμαι, δὲν τὸ ἀρνοῦμαι εἰς τοὺς φρονοῦντας οὕτω, καὶ νὰ σὰς εἶπω διατὶ εἶμαι παράφρων... Ἔχω δύο πληγὰς εἰς τὴν κεφαλὴν, ἄλλην εἰς τὸν λαιμόν, ἄλλην εἰς τὴν χεῖρα, ἥτις ὡς ἐκ τούτου

καταστάσει ἐκ τῆς οἰκίας εἰς τόν Μενδρεσέν, ὁ δυστυχῆς Μακρυγιάννης μετήγετο ἐξ ἑνός μαρτυρίου εἰς ἕτερον χεῖρον. Ἡ μόνη καταφυγή τοῦ θεοσεβοῦς ἥρωος ἦτο ὁ Θεός. Ἐγραφε δέ οὗτος, τρεῖς ἡμέρας πρό τῆς μεταγωγῆς του ἐπιστολὴν-προσευχὴν ἐπικαλούμενος τόν Θεόν μετά σπαραγμοῦ, διὰ τὴν πολιτικὴν ἀδικίαν καὶ τὰ βάσανα, τὰ ὅποια ὑπέστη ὑπὸ τῆς ἀγνώμονος, ἀδυσωπήτου καὶ ἀναλγήτου ἐξουσίας, λέγων τὰ ἑξῆς.³⁰

Μετά τινὰς ἡμέρας ἀπὸ τὴν φυλάκισιν τοῦ Μακρυγιάννη, μετέβη ὁ μοίραρχος Πτολεμαῖος εἰς αὐτόν καὶ τόν ἤυρε προσευχόμενον καὶ ἐν ᾧ τόν διέκοιεν ἀποτόμως, τόν διέταξε νά ἐτοιμασθῆ διότι θά ὀδηγηθῆ εἰς τό Στρατιωτικόν Νοσοκομεῖον. Ὁ Μακρυγιάννης τόν παρεκάλεσε νά τοῦ ἐπιτραπῆ νά τελειώσῃ τὴν προσευχὴν του, ἀλλ' ὁ ἀσεβῆς καὶ ὠμός Πτολεμαῖος τόν ἐρράπισεν καὶ τόν ὠδήγησε πεζῇ, χλευαζόμενον καὶ ὠθοῦμενον διὰ τῶν ὑποκοπάνων τῶν ὄπλων τῶν στρατιωτῶν, εἰς τό Νοσοκομεῖον, ὅπου τόν ἐφυλάκισεν εἰς ἓν στενόν καὶ ἄθλιον δωμάτιον μέ ὑγρασίαν καὶ δυσωδίαν.

Τὴν 16^{ην} Μαρτίου 1853, ὠδηγήθη ὁ πολυπαθὴς γέροντας Μακρυγιάννης εἰς τό Στρατοδικεῖον ἵνα δικασθῆ. Ἡ δίκη ἐπερατώθη τὴν ἐπομένην ἡμέραν. Ὁ Στρατηγός Μακρυγιάννης μετά τοῦ λοχαγοῦ τῆς Φάλαγγος Ἰ. Σούλης κατηγορήθησαν ἐπὶ συνωμοσία σκοπόν ἐχούση τόν θάνατον τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ὁ μὲν Ἰ. Σούλης ἠθώθη καὶ κατεδικάσθη μόνον ὁ Μακρυγιάννης, ὁ ὅποιος κατηγορήθη διὰ πολιτικόν ἔγκλημα καὶ παρεπέμφθη παρά τό Σύνταγμα καὶ παρά τόν Ποινικόν Νόμον εἰς Στρατιωτικόν Δικαστήριον ἵνα δικασθῆ.

Ἡ ἀβάσιμος διαδικασία ἀνεπτύχθη ἐπὶ τῶν καταθέσεων τοῦ μάρτυρος Ν. Στεφανίδου, ὁ ὅποιος εἶπε ὅτι, «ἤκουσε παρά τοῦ Μακρυγιάννη μυστηριώδεις λόγους, ὅτι συνωμοσία ὑπάρχει καὶ ὅτι ὁ βασιλεὺς Ὁθων θά φονευθῆ καθ' ὄρισμένην τινὰ ἡμέραν». Τό δικαστήριον στηριχθέν ἐπὶ τῆς μίας ταύτης καὶ μόνης μαρτυρίας κατεδίκασε τόν Μακρυγιάννη εἰς θάνατον, ἀλλὰ συνεστήθη εἰς τὴν πλήρη βασιλικὴν χάριν. Ἡ ἀντιλογία τῶν δικαστῶν ἦτο ὅτι, ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ἀθῶος, ἀλλὰ καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον. Ἡ ἀπόφασις ἐξεδόθη διὰ ψήφων ἕξ κατὰ καὶ μίας ἀθωοτικῆς. Πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου ἦτο ὁ Κίττος Τζαβέλας, πιστός καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τόν βασιλέα Ὁθωνα καὶ προσωπικός ἐχθρός τοῦ Μακρυγιάννη ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ ἄλλοι δικασταὶ ἦσαν ὁ Κανέλλος Δηλιγιάννης (ἢ Δεληγιάννης)³¹ καὶ ὁ Ἀλέξης

δὲν ἔχει κόκκαλα, ἄλλην εἰς τόν πόδα καὶ ἄλλην εἰς τὴν γαστέρα, καὶ εἶμαι ζωσμένος μέ τὰ σίδηρα καὶ φυλάττω τὰ ἔντερα ἐντός αὐτῆς... αὐτάς τὰς πληγὰς τὰς ἔλαβον διὰ τὴν πατρίδα, καὶ ὅταν ἀλλάξῃ ὁ καιρός, οἱ δριμύτατοι πόνοι μέ καθιστῶσι παράφρονα...». Ὅρα, «Εἰσαγωγή Βλαχογιάννη», *Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, σ. 80.

³⁰ «...Καὶ τώρα γράφω μέ δάκρυα... καὶ δὲν μᾶς ἀκοῦς καὶ δὲν μᾶς βλέπεις... φυλακωμένοι ἕξι μῆνες ὅλοι μας καὶ μέ φρουρά, καὶ νά κοιτάζω αὐτοῦς. Καὶ νά σκοῦζω νύχτα καὶ ἡμέρα ἀπὸ τίς πληγές μου, καὶ νά βλέπω τὴν διδυτχιωμένη μου φαμιλία καὶ τὰ παιδιά μου πνιμένα εἰς τὰ κλάματα καὶ ζυπόλυτα. Καὶ ἕξι μῆνες φυλακωμένος σέ δύο ἀδρασκελιές κάμαρη... καὶ γιατρόν νά μή βλέπωμεν, οὔτε ν' ἀφίνουν κανένα νά πλησιάσῃ νά μᾶς ἰδῆ... ἀρρώστησε ἡ φαμελιά μου... Τέλος πάντων ὅλοι θέλουν νά χαθοῦμε· μᾶς κάνουν ἀνάκρισες ὁλονῶν, κατ' οἶκον ἔρευνα, σπῖτια, κατώγεια, ταβάνια, κασσέλες, εἰκόνες δικές σου... Ἦρθαν ὕστερα ἀνακριτές καὶ ξετάζουν τὴν φαμιλία μου διατὶ νάχω μεγάλο κομπολόγι [κομποσχοίνι] καὶ ποιός καλόγερος μοῦ τῶδοσε... Καὶ σέ ἕξι μῆνες μᾶς θυμήθηκαν, καὶ τίς δεκατρεῖς τουτουνοῦ τοῦ μῆνα, Αὐγούστου 12, ἦρθε «μοίραρχος μέ τὴν στολή του, ὅπου μᾶς φύλαγε, καὶ μοῦ λέγει νά πάγω εἰς τὴν φυλακὴ τοῦ Μεντρεσέ, ὅπου φυλακώνουν τοὺς κακούργους...». Ὅρα, «Εἰσαγωγή Βλαχογιάννη», *Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, σ. 81.

³¹ Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Δεληγιάννη εἶναι ἡ «φωνὴ τῶν κοτσαμπάσηδων καὶ τῶν προεστῶν», κατὰ τόν Κωνσταντῖνον Δημαρᾶν. Τὰ ἀπομνημονεύματά του θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς ἱστορικούς ἀρκετὰ ἀμφιλεγόμενα. Μέ τὴν ἀρχὴν τοῦ κειμένου του, ἓνας βασικός στόχος τῶν γραπτῶν του φαίνεται πῶς εἶναι νά τεκμηριώσῃ τὴν ὑφειακή, ἔναντι τῶν Τούρκων, στάσιν τοῦ πατέρα του ὡς εὐεργετικὴν διὰ τόν Ἑλληνικόν πληθυσμόν καὶ τὴ διατήρησιν τῆς εἰρήνης εἰς τόν Μοριά. Ἐνας ἀπὸ τοὺς στόχους τοῦ τρίτου ἐργου του θεωρεῖται πῶς εἶναι νά ἐξυψώσῃ τὴν οἰκογένειάν του καὶ γενικῶς τὴν τάξιν τῶν προκρίτων ἀγωνιστῶν (κοτσαμπάσηδων), τοὺς ὁποίους ὑπερασπίζεται σθεναρῶς ἔναντι ἄλλων σημαντικῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ ὅποιοι ἀνήκον εἰς ἄλλας («κατωτέρας») τάξεις. Ἐντός τῶν κειμένων του εἶναι ἐμφανῆς ἡ ἐπιθετικὴ κριτικὴ του ἔναντι ἀρκετῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ κυρίως κατὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, Ἰωάννου Μακρυγιάννη κ. ἄ. Ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ εἰς αἰματηράς

Βλαχόπουλος, άρχαιοι άγωνισταί, αλλά δέν ήσαν φίλοι του Μακρυγιάννη, ως άνήκοντες εις άλλην άνωτέραν τάξιν, τήν των «παραβατών». Οί άλλοι τέσσαρες δικασταί ήσαν νέοι άξιοματικοί. Από τό δικαστήριον ό Μακρυγιάννης ώδηγήθη και πάλιν εις τήν φυλακήν του Στρατιωτικού Νοσοκομείου. Η ποινή του θανάτου μετεβλήθη συντόμως εις ισόβια δεσμά, βραδύτερον ήλατώθη εις εικοσαετή φυλάκισιν και τήν 25^{ην} Ιανουαρίου 1854, εις δεκαετή τοιαύτην. Τήν 2αν Σεπτεμβρίου 1854, διά της έπιβολής του Δημητρίου Καλλέργη,³² πανισχύρου ύπουργού κατά τήν ύπάρχουσαν Άγγλογαλλικήν έν Έλλάδι κατοχήν και λίαν άγερώχως φερομένου προς τον Όθωνα, κατωρθώθη νά άπαλλαγή τελείως ό δυστυχής ούτος ήρωας και θεοσεβής πατριώτης Ιωάννης Μακρυγιάννης από τήν άδικον ποινήν.

Δυστυχώς, ή διαμονή του Μακρυγιάννη εις τήν φυλακήν είχεν έξαντλήσει τήν ζωτικότητα του και έκτοτε διέμενεν ούτος εις τήν οικίαν του εργαζόμενος εις τον κήπον του και γευματίζων μόνος έντός της Σπηλιάς' τό βράδυ επέστρεφεν εις τήν οικογένειάν του. Σκυθρωπός πλέον, ουδέποτε γελών ή μειδιών και ή μόνη του παρηγορία ήτο, ό Θεός και τά μικρά του τέκνα. Η όψις του, μέ τήν μακριάν γενιάδαν και κόμην, έμιαζε μέ τοιαύτην έρημίτου και μάρτυρος. Ύψηλός και λεπτός, ευλύγιστος και ευθύς, είχε τό ήθος του Όρθοδόξου και τον άέρα της λεβεντιάς του Έλληνος, ό όποιος ουδέποτε γηράσκει αλλά σαγινεύει μέ τήν πνευματικήν σοφίαν τήν άπεικονιζόμενην εις τήν μορφήν του. «Τό άποστεωθέν αυτου πρόσωπον, ... και ιερατικόν συγχρόνως.»³³

Τόν Σεπτέμβριον και Όκτώβριον του 1857, ό θεοσεβής απόμαχος ήρώας μας μετέβη εις Έπτάνησον χάριν άναφυχής και προσκυνήσεως των εκεί άγιων λειψάνων. Τό 1859, έπήγεν εις τήν Ζάκυνθον, όπου έτυχε θερμότητος ύποδοχής από τον λαόν. Εις τάς Αθήνας ό Μακρυγιάννης είχεν προβλήματα και ή έχθρα μεταξύ αυτου και του βασιλέως ουδέποτε εξέλιπεν. Μετά τήν φυλάκισιν του ήδρε τό κτήμά του καταστραφέν, λεηλατηθέν και έγκαταλειφθέν ή φθαρέν υπό

διαμάχας των οικογενειών των προκρίτων-κοτσαμπάσηδων της Πελοποννήσου πρό της Έπαναστάσεως, αι όποια συνετέλεσαν σημαντικώς εις τήν έναρξιν ταύτης. Συγκρινόμενα τά άπομνημονεύματα τούτου μέ τά τοιαύτα του Μακρυγιάννη ή του Κασομούλη, δέν είναι ανάλογα «άπό τήν άποψη της παιδείας». Απεβίωσεν εις Αθήνας τήν 18^{ην} Σεπτεμβρίου 1862. Όρα, Βίκτωρ Γ. Παπαγιαννόπουλος, Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ ΛΙΤΙΝΑ ΛΙΘΙΝΟΥ ΛΙΤΙΝΟΣ ...

https://books.google.gr/books?id=L03HBgAAQBAJ&pg=PT350&lpq=PT350&dq=%CE%BA%CE%91%CE%9D%CE%88%CE%9B%CE%9B%CE%9F%CF%82+%CE%B4%CE%95%CE%9B%CE%97%CE%93%CE%99%CE%86%CE%9D%CE%9D%CE%97%CF%82+%CE%A0%CE%88%CE%98%CE%91%CE%9D%CE%95+%CE%A3%CE%A4%CE%99%CF%82+1862&source=bl&ots=9_Yrt6PKI2&sig=XrbMrggg0nHzctKVUzl2LtPyknM&hl=el&sa=X&ved=0CDkQ6AEwBWoVChMIjO7IjfeoyAIVw9UsCh3IPgh3#v=onepage&q=%CE%BA%CE%91%CE%9D%CE%88%CE%9B%CE%9B%CE%9F%CF%82%20%CE%B4%CE%95%CE%9B%CE%97%CE%93%CE%99%CE%86%CE%9D%CE%9D%CE%97%CF%82%20%CE%A0%CE%88%CE%98%CE%91%CE%9D%CE%95%20%CE%A3%CE%A4%CE%99%CF%82%201862&f=false

³² Τό 1843, ό τότε συνταγματάρχης του ίππικού, Δημήτριος Καλλέργης, μυήθηκε, από τον Ανδρέαν Μεταξά και τον τότε πρεσβευτήν της Ρωσίας, Κατακάζη, εις τήν συνωμοσίαν έναντίον του βασιλέως Όθωνος μέ σκοπόν τήν παραχώρησιν συντάγματος, έν ώ ήλθεν εις έπαφήν και μέ τον Μακρυγιάννην (Όρα, Δημήτρη Φωτιάδη, *Όθωνας - Η μοναρχία*, εκδόσεις Κυψέλη, Αθήνα 1963). Τό βράδυ της 2ας προς τήν 3^{ην} Σεπτεμβρίου 1843, ό Καλλέργης λαβών τήν φρουράν των Αθηνών, έτέθη έπικεφαλής της και έν ώ κατέστη άπόλυτος κύριος της πρωτευούσης άπηλευθέρασε τους κρατούμενους των φυλακών του Μεντρεσέ, κατέλαβε διάφορα δημόσια κτίρια και έθεσεν εις περιορισμόν διαφόρους ύπουργούς της κυβερνήσεως, καθ' ως και φιλομοναρχικούς άξιοματικούς, εβάδισε κατά των Ανακτόρων, αναγκάζων τον Όθωνα υπό τήν άπειλήν άκόμη και έτέρων δραστικων μέτρων νά προχωρήση εις τήν παραχώρησιν συντάγματος, και ούτως τίθετε τέλος εις τό πολίτευμα της άπολύτου μοναρχίας. Από τήν 11^{ην} Σεπτεμβρίου 1843 ώρίσθη στρατιωτικός διοικητής των Αθηνών και κατόπιν συμμετείχεν ως πληρεξούσιος των Κρητών εις τήν έν Αθήναις Έθνοσυνέλευσιν του 1843.

³³ Όρα, «Εισαγωγή Βλαχογιάννη», *Άπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, σ. 84.

κακοβούλων ανθρώπων. «Χαλασμένο σπίτι» ωνόμασεν ὁ Μακρυγιάννης τὸν οἶκόν του.³⁴ Ὁ υἱὸς του ὁ Ὅθων εἶχε ριφθῆ μετὰ πάθους εἰς τὴν ἀντιδυναστικὴν κίνησιν τῆς νεολαίας κατὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ὅθων Μακρυγιάννης ἀνῆκεν εἰς τὴν κίνησιν τῶν νέων ὑπὸ τὸν Ἐπαμ. Δεληγεώργην με σκοπὸν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος.

Τὴν 10^{ην} Ὀκτωβρίου 1862, ὁ λαὸς εἰσέβαλεν εἰς τὰ Ἀνάκτορα, ὁ Ὅθων Μακρυγιάννης εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Θρόνου, ἡ ὁποία εἶχεν θρυμματισθῆ· παρέλαβε τὸ χρυσοῦν τοῦ Βασιλέως στέμμα καὶ τὸ μετέφερεν ὡς λάφυρον εἰς τὸν οἶκόν του, ἵνα ἀπιδείξῃ τοῦτο εἰς τὸν πολυπαθῆ πατέρα του. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ταύτην τῆς 10^{ης} Ὀκτωβρίου 1862,³⁵ ὁ ἐπαναστάτης λαὸς μετέβη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Μακρυγιάννη τὸν παρέλαβε καὶ περιήγαγεν αὐτὸν θριαμβευτικῶς ἀνά τὴν πόλιν. Τὴν 17^{ην} Ὀκτωβρίου 1862, διὰ διατάγματος τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ὁ Μακρυγιάννης ἀνέκτησε τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑποστρατήγου καὶ τὴν 20^{ην} Ἀπριλίου 1864, προεβιβάσθη εἰς Ἀντιστράτηγον. Κατὰ τὴν συγκληθεῖσαν Συνέλευσιν, ὁ Μακρυγιάννης ἐξελέγη πληρεξούσιος Ἀττικῆς, σπανίως ὁμως μετεῖχε τῶν συνεδριάσεων. Τὴν 27^{ην} Ἀπριλίου 1864, ὁ φύλαξ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἡμῶν ἀπέθανεν ἐξ ὑπερβαλλούσης σωματικῆς ἐξαντλήσεως εἰς ἡλικίαν 67 ἐτῶν (1797-1864). Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο ἐπιβλητικὴ, ἀκολουθήσαντος παντός τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας. Τὸν ἐπικήδειον εἰς αὐτὸν ἀπήγγειλεν ὁ Ἀναστ. Γούδας, τὸν δὲ ἐπιτάφιον ὁ Ὁδ. Ἰάλεμος, ποίημα δὲ πλήρες ἐμπνεύσεως ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι ἦσαν ἐκ τῶν νέων ἐπαναστατῶν.³⁶ Αἰωνία ἡ μνήμη τοῦ ἡρωικοῦ «πατριδοφύλακα», Ἰωάννου Μακρυγιάννη!

---

³⁴ «...Ἀφοῦ μέ λευτέρωσαν καὶ πῆγα εἰς τὸ χαλασμένο μου σπίτι καὶ εἰς τὴν ταλαίπωρή μου οἰκογένεια... μ' ἀνάδωσαν οἱ πληγές, τὴν μία Λαμπρὴ ἐπέρσι καὶ τὴν Λαμπρὴ ὀποῦ πέρασε πάγει δύο χρόνια τώρα... πῆγα εἰς τὴν σπηλιά ὀποῦναι εἰς τὸ περιβόλι μου νά ξανασάνω... καὶ μέ τὸ στανιό καὶ ἀκουμπῶντα μέ τὸ ξύλο ἔσωσα ἐκεῖ, μοῦ ρίχουν πέτρες καὶ μέ χτυποῦν καὶ μαγαρισές ἀνθρώπινες ἀπάνω μου· «Φάγε ἀπὸ αὐτές, στρατηγέ Μακρυγιάννη, νά χορτάσης, ὀποῦθελος νά κάμης σύνταγμα». Καὶ μ' ἀνοίγουν τόσες νέες πληγές ἀπὸ τὰ χτυπήματα κι' ἀπὸ τὰ ἀγκυλώματα, καὶ μέ πάγει ὡς τὴν σήμερον τὸ ὄμπυον, καὶ αἷμα ἀπὸ μπροστά καὶ ἀπὸ πίσω· ἐσάπισα, ἐσκουλήκισα... Αὐτὰ ἔστειλα εἰς τὴν δημαρχία κι' ἀκρόαση δέν μοῦδωσε. Καὶ ξακολούθαγε αὐτὸ ὡς τὴν παραμονὴ τοῦ Σωτήρος. Κι' ἀνήμερα μέ χτύπησαν πολὺ, ἔμεινα νεκρός, δέν στανόμουν ζωντανός εἶμαι ἢ πεθαμένος... Νύχτωσα ἐκεῖ, καὶ μέ χέρια καὶ ποδάρια πῆγα κ' ἔπεσα εἰς τὸ κρεββάτι μου νά μὴν μέ ἰδῆ ἡ δυστυχισμένη μου οἰκογένεια...». Ὅρα, «Εἰσαγωγή Βλαχογιάννη», *Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, σσ. 85-86.

³⁵ Τὴν νύκτα τῆς 10^{ης} πρὸς 11^{ην} Ὀκτωβρίου 1862, ἐξεδόθη τὸ περίφημον *Ψήφισμα τοῦ ἔθνους*:

«Τα δεινὰ τῆς Πατρίδος ἐπᾶσαν. Ἀπᾶσαι αἱ επαρχίαι καὶ ἡ πρωτεύουσα συνενωθεῖσαι μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐθέσαν τέρμα εἰς αὐτά. Ὡς κοινὴ δε ἐκφρασις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ολοκλήρου κηρύττεται καὶ ψηφίζεται:

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὅθωνος καταργεῖται. Προσωρινὴ κυβέρνησις συνιστάται ὅπως κυβερνήσῃ τὸ κράτος μέχρι συγκαλέσεως τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως, συγκειμένη ἐκ τῶν ἐξῆς πολιτῶν: Δημητρίου Βούλγαρη Προέδρου, Κωνσταντίνου Κανάρη, Βενιζέλου Ρούφου. Ἐθνικὴ Συντακτικὴ Συνέλευσις καλεῖται ἀμέσως πρὸς σύνταξιν τῆς Πολιτείας καὶ ἐκλογὴν ἡγεμόνος.

Ζήτω τὸ ἔθνος! Ζήτω ἡ Πατρίς!

Ἐγένετο εἰς Ἀθήνας ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1862 καὶ μηνί Ὀκτωβρίῳ τῆ δεκάτῃ αὐτοῦ».

Ὅρα, «Αφιέρωμα: Τρία στρατιωτικὰ κινήματα ποῦ ἄλλαξαν τὴν Ἑλλάδα – Ὅταν ὁ Ὅθωνας εγκατέλειψε τὴ χώρα».
<https://www.topontiki.gr/2021/09/18/afieroma-tria-stratiotika-kinimata-pou-allaxan-tin-ellada-otan-o-othonas-egkatelipse-ti-chora/>

³⁶ Ὅρα, «Εἰσαγωγή Βλαχογιάννη», *Ἀπομνημονεύματα Μακρυγιάννη*, σ. 86.

Ὁ Στρατηγὸς Ἰωάννης Μακρυγιάννης.
Ἐλαιογραφία (Ἀθήναι, Ἐθνικὸν Ἱστορικὸν Μουσεῖον)